

ȘTIM SĂ NE CREȘTEM COPIII?

2004

Știm să ne creștem copiii?
Studiu realizat la nivelul sectorului 2 al capitalei

Colectivul de redactare:

Coordonare :
Gabriela Alexandrecu, Președinte Executiv

Echipa de cercetare:

Georgeta Păunescu Coordonator proiect
Olimpia Alexandru Asistent proiect
Daniela Munteanu sociolog
Raluca Popescu sociolog
Elvira Alexandrescu psiholog
Mihaela Găișteanu psiholog

Operatori de teren:

Oana Savu psiholog
Valentina Andrei psiholog
Andreea Biji psiholog
Alin Rădulescu psiholog
Gina Badiu asistent social
Petruța Mischie asistent social
Dorel Butucă asistent social
Gabriel Chițu asistent social
Claudia Bălcăcean psihopedagog
Alina Danciu profesor

Mulțumiri pentru sprijinul acordat:
Inspectoratului Școlar al Sectorului 2

Lucrare înregistrată cu codul ISBN 973-0-03484-2

CUPRINS

I.	STUDII DE CAZ	3
II.	ARGUMENT	10
III.	SITUAȚIA ABUZULUI EVIDENȚIATĂ ÎN STUDII ȘI CERCETĂRI	12
IV.	METODOLOGIE	18
V.	REZULTATELE CERCETĂRII	24
VI.	CONCLUZII	50
VII.	RECOMANDĂRI	52
VIII.	ANEXE 1	53
IX.	ANEXE 2	59

COPIII SPUN....

„Vreau să-ți mulțumesc că ne-ai distrus pe toți, în loc să fim o familie fericită, suntem o familie distrusă” (A.M. 14 ani)

„Tu o vedeai de multe ori pe mama ta în pat cu alți bărbați și cred că asta te-a afectat, dar totuși de ce în loc să te schimbi ai făcut ce ai văzut în casă...” (M.S. 13 ani)

„Atunci când veneam la tine și te pupam pe față și de multe ori mă puneam pe genunchiul tău, tu la ce te gândeai? Eu mă simțeam protejată, doar îmi erai tată, dar tu te gândeai la prosti, la lucruri perverse” (C.L. 16 ani)

I. STUDII DE CAZ

Matei P. 9 ani

La Institutul pentru Ocrotirea Mamei și Copilului este adus Matei P, în vârstă de 9 ani cu multiple vânătăi pe mâini, picioare, spate, ceafă și cap, impresionând tot personalul medical. Pentru evaluarea medicală cu greu au putut fi efectuate analizele de laborator obișnuite (pentru recoltarea probelor de sânge, asistenta medicală nu a putut găsi vena datorită echimozelor). În urma evaluării medicale s-a stabilit diagnosticul “Abuz fizic – sindromul copilului bătut”.

Matei provine dintr-o familie organizată, dar în cadrul căreia nu a beneficiat de condiții pentru o dezvoltare armonioasă.

Familia se confruntă cu probleme de ordin financiar, singurele venituri fiind aduse de către mamă, care este permanent ocupată pentru asigurarea bugetului. Tatăl este șomer. Relațiile dintre părinți sunt deseori conflictuale, tensionate, pe de o parte datorită problemelor economice, pe de altă parte datorită comportamentului violent pe care îl manifestă tatăl, consumator de alcool.

Matei era prezent la scandalurile dintre părinți, fiind adesea ținta agresiunilor fizice și verbale ale tatălui.

Lăsat nesupravegheat, speriat de mediul familial conflictual, violent și-a găsit refugiul în fața calculatorului, în cluburile de internet, în preajma « găștilor de cartier ».

Părinții, s-au arătat îngaduitori față de preocuparea lui pentru internet, oferindu-i bani pentru a putea petrece timp în aceste locuri, dar pedepsindu-l când venea foarte târziu acasă (ei nestabilind un sistem de reguli pe care copilul să-l respecte). Matei a mărturisit că fugea de la școală pentru a putea merge la internet-cafe și fura bani de la părinți.

Pe lângă semnele fizice identificate de personalul medical, Matei prezintă următoarea simptomatologie :

- ✓ deficit staturo-ponderal, ținută neîngrijită;
- ✓ agresivitate, impulsivitate, iritabilitate în relațiile cu ceilalți copii (refuză cooperarea, lovește partenerii de joacă);
- ✓ dificultăți de relaționare;
- ✓ dispoziție depresivă (fața lui exprimă preocupare, îngrijorare, tristețe; este tot timpul încruntat);
- ✓ capacitate redusă de concentrare în îndeplinirea sarcinilor școlare;
- ✓ preocupare excesivă pentru jocurile pe calculator;
- ✓ tulburări de comportament (mici furturi, minciună).

Întreaga simptomatologie ar fi amprentat dezvoltarea lui Matei dacă acesta nu ar fi fost integrat într-un program de tratament și recuperare. Activitatea de terapie a avut în vedere reducerea nivelului de agresivitate, îmbunătățirea relațiilor cu ceilalți copii și familia, înlocuirea comportamentului dezadaptativ, adictiv (jocurile pe calculator) cu un comportament adaptativ (activități sportive). De asemenea, s-a realizat consilierea familiei, iar tatăl a beneficiat de un program de dezalcoolizare. Matei a urmat cursurile școlare și a fost stimulat pentru a participa la diferite activități psiho-pedagogice și de petrecere a timpului liber

Securizarea copilului, evaluarea psihomedicală, terapia și reabilitarea lui Matei și consilierea familiei au fost realizate în cadrul unui centru specializat prin implicarea specialiștilor și instituțiilor abilitate în protecția copilului.

Amalia I. 13 ani

Încă are coșmaruri și nu poate să doarmă singură, iar atunci când povestește ce i s-a întâmplat, tremură. Amalia I. nu-și cunoaște tatăl, acesta părăsind familia când ea nu avea încă o lună. Nu-și amintește o clipă fericită din viața ei și deseori își dorește să nu se fi

născut. Împreună cu mama ei, a crescut într-un sat în apropierea Bucureștiului. S-a obișnuit cu serile în care mama nu venea acasă și trebuia să stea singură zile întregi, dar nu poate să uite ce i s-a întâmplat. Într-o după-amiază când era singură acasă, trei bărbați din localitate au intrat peste ea în casă și au violat-o. Amalia a fost amenințată cu moartea dacă va povesti cuiva ce s-a întâmplat. A crezut că niciodată nu se va repeta povestea și a tăcut. Dar cei trei bărbați au revenit săptămânal la fetiță acasă și violul s-a repetat de nenumărate ori, până când a încercat să pună capăt acestei situații în mod dramatic încercând să se sinucidă. Ajunsă la Spitalul Clinic de Psihiatrie Alexandru Obregia, Amalia a stat zile întregi în stare de șoc, refuza contactul cu mama sa și nu dormea liniștită decât după ce i se administra tratament medicamentos. Specialiștii din cadrul instituției medicale au constatat existența simptomelor unui abuz sexual, stabilind diagnosticul de “stare reactivă post abuz sexual ». Efectuarea examenului la Institutul de Medicină Legală a confirmat violul. Pe toată durata internării în clinică, Amalia a prezentat o stare de neliniște și tulburări de somn, medicii recomandând internarea într-un centru de specialitate pentru rezolvarea situației de criză.

Simptomatologia prezentă de Amalia consecutiv violului consta în :

- Modificari rapide ale dispoziției afective;
- Tentative de suicid
- Apatie, indiferență
- Comportament hipersexualizat
- Comportament seductive față de bărbați
- Dificultati de relationare cu copiii de aceasi varsta
- Tulburări de somn (coșmaruri, insomnie)
- Prezența unor ticuri (rosul unghiilor).
- Anxietate

Deși Amalia a beneficiat de o intervenție specializată, constând în tratament medicamentos, psihologic și psihiatric, efectele dezastruoase ale abuzului sexual la care a fost supusă sunt dificil de înlăturat. Abandonată și de mamă după acest incident, Amalia se află într-un centru de plasament și încearcă cu suport specializat să-și schimbe viața.

La înfățișările din tribunal, față în față cu violatorii, Amalia a suferit o recădere și a dorit încă o dată să se sinucidă. « *Nu s –ar fi întâmplat asta dacă părinții erau acasă »*

spune Amalia deseori în cadrul grupului terapeutic în care a fost integrată, departe de abuzatorii aflați în închisoare.

Alexandru B, 8 ani

« *Nu mai plânge, se întoarce mama* », îi spune Alexandru fratelui său de 3 ani. Il ia în brațe și merge în camera de joacă. S-a obișnuit cu absența mamei și spre surprinderea specialiștilor de la Centrul pentru copilul abuzat/neglijat de plasament este nedespărțit de fratele lui mai mic care plânge neîncetat după mama și după un frățior mai mic pe care l-a văzut doar o dată.

Foarte îngrijit, politicos și deosebit de inteligent, Alexandru povestește cu ușurință cum tatăl său îl trimitea la cerșit în intersecții, despre pelegrinările lui prin centre de ocrotire. Cel mai greu îi vine să povestească cum mama lui l-a retras de la școală : « *era frumos la școală, aveam prieteni acolo....* ».

Mama lui Alexandru vine rar să-l viziteze și de fiecare dată îi promite că vor locui împreună curând. Deși la început Alexandru era foarte optimist că va locui cu frații și mama lui, în curând a devenit din ce în ce mai trist pentru că încă o dată i-au fost înșelate așteptările. Noaptea are coșmaruri și nu poate să adoarmă. Psihologul lui Alexandru descrie într-un raport situația copilului astfel : « Alexandru este primul copil provenit dintr-o relație de concubinaj a d-nei B. Mama lui Alexandru mai are doi copii pe care i-a dat în îngrijire unor centre de plasament, motivul invocat fiind acela al unor venituri insuficiente și lipsa unei locuințe. Alexandru a locuit cu mama sa și cu un frate mai mic într-o locuință socială unde aceasta îi lăsa fără supraveghere. Evacuată din apartamentul social împreună cu cei doi copii, d-na B l-a dus pe Alexandru tatălui natural al acestuia. Tatăl, un om violent, consumator de alcool, pentru a-și asigura întreținerea îl trimitea pe Alexandru la cerșit, deseori agresându-l verbal și fizic pentru că nu aducea suficienți bani. Alexandru a fost văzut întâmplător de mamă pe stradă cerșind bani și l-a dus la un centru de protecție. La internarea în centru prezenta următoarea simptomatologie :

- *Modificari bruste ale dispoziției afective;*
- *Tulburări de somn (inducție dificilă a somnului)*
- *Anxietate*
- *Enurezis nocturn*

Aflat în prezent la un asistent maternal, Alexandru și-a îndeplinit unul din vise, acela de a merge la școală. Însă marea lui dorință, aceea de a locui împreună cu mama și frații lui este departe de a se realiza.

Cristina F, 6 ani

A venit prin transfer de la un centru de plasament. Este o fetiță de 6 ani, micuță, tăcută și strange în brațe o păpușă mai mare decât ea. Nu vrea să vorbească cu nimeni și explorează cu ochi mari și speriați noul mediu. Timp de câteva zile, a refuzat contactul verbal și fizic, după care a trecut la polul opus, cățărându-se în brațele angajaților, vorbind mult și gălăgios. Tine mult la curățenia personală și se îmbracă ca un băiat. Fuge după copiii mai mari și în câteva zile se dovedește a fi « capul răutăților ». Nu respectă nici o regulă și răspunde răutăcios de fiecare dată personalului. Cu timpul începe să povestească psihologului despre o femeie care a avut grijă de ea, nașa ei și despre sora ei mai mică, dar refuză să povestească despre părinți. În urma investigațiilor s-a aflat că mai are 2 frați, un băiat ambliop aflat în centru de plasament și o soră vitregă mai mică ce locuiește cu părinții. Cristina a fost găsită în apartamentul tatălui vitreg. Era obișnuită să doarmă pe jos, deși în apartament existau toate facilitățile pentru un trai normal. Tatăl vitreg are diagnosticul de schizofrenie paranoidă. Nu a dorit-o niciodată pe Cristina și a încercat să o îndepărteze. O pune să doarmă pe balcon pe jos, nu avea voie să aprindă lumina sau să mănânce. În schimb, sora ei mai mică, copilul tatălui vitreg beneficia de toate privilegiile. Chestionați, vecinii au declarat că aceștia nu au văzut-o nicodată pe Cristina și nu știau că în apartamentul soților C. mai exista un alt copil în afară de sora cea mică a Cristinei. Aceștia l-au văzut deseori pe d-nul C. ieșind la plimbare cu fiica cea mică. Mama fetiței lucrează în afara orașului și face zilnic naveta, ajungând acasă foarte târziu. Stia situația și comportamentul soțului față de Cristina, dar a preferat să tacă deoarece a amenințat-o cu evacuarea din apartament. Astfel, Cristina a ajuns în centru de plasament. Niciodată mama nu s-a arătat interesată de situația Cristinei, iar când a fost contactată pentru a-și vizita copilul la spital, aflat în stare gravă, nu a venit. Singura persoană interesată de Cristina a fost nașa ei. Aceasta a aflat cu greu unde a fost transferată fetița și a venit să o viziteze săptămânal, confirmând astfel spusurile fetiței.

Simptomatologia prezentată de Cristina ca urmare a abuzului emoțional la care a fost supusă:

- Enuresis
- Modificari bruste ale dispoziției afective;
- Anxietate
- Tulburări de somn
- Instabilitate psiho-motorie
- Demonstrativitate

Deși s-a identificat o familie potențial adoptivă pentru Cristina, mama sa a refuzat să coopereze, spunând că foarte curând o să-și ia fetița acasă. Cristina se află de un an de zile într-o « familie substitut », dar mama ei nu a venit niciodată să o viziteze.

Vlad N, 14 ani

« *Mi-e frică să merg pe stradă, am ceva de toată lumea se leagă de mine* ». Și la prima impresie chiar are dreptate. Are un facies timorat, palid, nu îndrăznește să se uite în ochii psihologului și are înfățișarea unui om învins.

Vlad provine dintr-o familie dezorganizată. Părinții săi au divorțat când acesta avea 6 ani. Mama lui recunoaște de față cu acesta că nu l-a dorit, iar în momentul în care a aflat că este însărcinată și-a părăsit soțul și s-a întors să locuiască cu mama sa. A trecut printr-o perioadă de depresie după nașterea lui Vlad și a refuzat să-l alăpteze.

Vlad își împarte existența între cele două familii: familia tatălui și cea a mamei. Cu toate acestea, bunicii refuză să se vadă sau să coopereze pentru a rezolva situația copilului. Tatăl lui Vlad, o persoană supraprotectivă, exercită un control exagerat asupra lui, deși recăsătorit, trece zilnic pe la fosta soție să-i reproșeze că nu se îngrijește de casă, că Vlad stă prea mult în fața calculatorului și că nu are prieteni. Părinții au încercat să compenseze lipsa unui mediu familial stabil și armonios pe care ar fi trebuit să-l asigure copilului, oferindu-i cadouri și alte obiecte dorite de el (bicicletă, telefon mobil etc).

Intr-o după-amiază, când Vlad se întorcea de la școală, în apropierea locuinței câțiva băieți l-au jefuit și l-au agresat fizic. După acest eveniment, Vlad a refuzat să mai iasă din casă neînsoțit sau să doarmă singur în cameră și a început să prezinte următoarele simptome :

- anxietate
- capacitate scazuta de concentrare
- nesiguranta
- imagine de sine deficitara
- labilitate emotionala

După puțin timp, Vlad a fost victima unui alt jaf și a altei agresiuni fizice ce a avut loc în aceleași împrejurări. Starea psihică a lui Vlad s-a înrăutățit după acest eveniment și a refuzat să mai vină la consiliere neînsoțit. Are coșmaruri și este convins cu greu să mai meargă la școală. « *Nu cred că o să mai pot merge pe stradă vreodată fără să mă uit în spate tot timpul* » spune Vlad la sfârșitul fiecărei ședințe de consiliere și părăsește cabinetul cu capul plecat, alături de tatăl său.

II. ARGUMENT

Copiii nu uită. Experiențele dureroase nu se pot „șterge cu buretele” ca și cum nu s-ar fi întâmplat. Ele persistă și pot afecta întreaga lor dezvoltare actuală, dar și în viitor ca adult.

Chiar dacă nu asociem comportamentul nostru cu o experiență anume, cu o suferință, nimic din ceea ce am trăit nu s-a uitat, nimic nu mai este ca înainte de acea experiență.

Cercetările în domeniul traumei subliniază consecințele imediate și pe termen lung al trăirii unor experiențe traumatizante. Mecanismele de apărare psihică nu pot compensa și nici șterge consecințele unui eveniment traumatic sau traume.

Aplicarea unei „corecții educative” sub forma bătăii provoacă nu doar durere fizică, ci și durere psihică, umilință, neputință. Copilul care a cunoscut violența prin lovituri, neglijare, pedepse, abandon stochează aceste experiențe traumatice în memoria vieții lui personale.

Unele dintre acestea vor fi prelucrate la nivel cognitiv, înțelese, reasezate, restructurate, dar altele nu vor fi depășite niciodată.

Destructurarea ce apare în viața unui individ care a trăit suferințele psihice și fizice ale abuzului, stoparea prelucrărilor mentale a evenimentului traumatizant, vidul mintal și tulburările afective sunt elemente subterane traumei psihice care pot ieși la suprafață în momente de criză, de confruntare cu situații critice.

Donovan și McIntyre au introdus pentru prima dată într-o publicație (Healing the hurt child: A developmental-contextual approach) termenul de traumatologie, în 1990. Ei au prezentat consecințele pe termen lung, ale traumatizărilor psihice ale copiilor apreciind că trauma produce o dezorganizare totală a echilibrului psihic al victimei.

Expunerea la evenimente traumatizante presupune trăirea unor stări afective de tipul „frica intensă, sentimentele de neajutorare, pierderea controlului și amenințarea cu anihilarea” (Comprehensive Textbook of Psychiatry) cu repercusiuni grave asupra personalității individului. Trăirea acestor stări afective provoacă tulburări psihologice astfel încât individul dezvoltă reacții dezadaptative la stimuli obișnuiți, neutri care în condiții de repetare se transformă în simptome posttraumatice.

Psihotraumatologia cuprinde numeroase simptome și sindroame ca posibile manifestări în consecința traumei. Cel mai cunoscut este „sindromul de stres posttraumatic” descris în Manualul de diagnostic și statistic al Asociației Psihiatrice Americane.

Sindromul de stres posttraumatic afectează individul în toate mediile sale de exprimare: activitate profesională, comunicare și relaționare socială, viață de familie.

Trăirea unor evenimente traumatizante singulare sau repetate provoacă tulburări ale proceselor neurobiologice, apariția unor reacții condiționate la stimuli și situații care amintesc de evenimentul traumatic, perturbarea schemelor cognitive și a capacității de adaptare a persoanei.

Printre diversele categorii de evenimente traumatizante, o categorie aparte o reprezintă trauma produsă de violența umană. Având în vedere faptul că o astfel de experiență

invadează identitatea și demnitatea individului, el poate dezvolta sentimente de vinovăție și frică, alterarea stimei de sine, culpabilizare și expectanțe reduse privind viitorul. Persoanele afectate devin rigide și inadapabile, incapabile de a funcționa pe plan personal, interpersonal, social și profesional. Adeseori astfel de persoane au probleme de reglare a afectelor, dificultăți de autocontrol al agresivității, furiei, comportamente impulsive și autodistructive. Foarte important de menționat este faptul că apar modificări ale relaționării cu ceilalți în sensul că sunt incapabili de a acorda încredere și de a menține relații cu alte persoane. Tendința de a fi revictimizat și de a victimiza pe alții este adesea menționată iar sentimentul neajutorării și pierderea credințelor și convingerilor avute până la un moment dat sunt alte consecințe grave.

Vorbind despre traumele la care este supus copilul, violența este frecvent menționată ca factor psihotraumatizant și încercând să o definim putem spune că ea presupune utilizarea puterii de orice natură, spre a leza integritatea fizică, morală sau psihică a unei persoane sau colectivități.

Violența poate lua forma unor acțiuni fizice (loviri cu obiecte sau cu elemente corporale-pumnul, piciorul) sau a unor imagini ori expresii verbale.

Mediile în care o persoană cunoaște violența sunt: familia, școala, instituțiile de ocrotire, mediul stradal, medii de petrecere a timpului liber sau de efectuare a unor activități extraprofesionale, presa scrisă sau audiovizualul, muzica nouă.

Prezența violenței și expunerea copilului la diverse forme de abuz constituie argumente și factori de neliniște pentru toți cei care sunt preocupați de sănătatea, educația și viitorul copiilor. Expunerea copiilor la acte de violență-psihică, emoțională, fizică, sexuală-poate fi devastatoare pe termen lung. Mai mult, copiii repetă, ca viitori adulți, paternurile de comportament învățate, perpetuând astfel, la nesfârșit, ciclul abuzurilor.

Este responsabilitatea noastră, a adulților, indiferent că suntem părinți, educatori, medici sau profesori, de a opri ciclul violenței și de a asigura copiilor încrederea, stabilitatea și echilibrul emoțional de care au atâta nevoie.

A crește și educa un copil nu înseamnă doar un control asupra comportamentului lui ci un mijloc de atingere a scopului final, acela de sprijinire a copilului în vederea asumării responsabilității pentru comportamentul personal.

La realizarea acestui scop participăm cu toții-părinți sau educatori, tineri sau bătrâni, familia sau societatea în general.

Să înțelegem ce simt și cum percep copiii comportamentul adulților, care sunt mediile și factorii cei mai frecvent implicați în producerea abuzurilor asupra copilului și cum putem provoca schimbarea. Aceasta este misiunea fiecăruia dintre noi, iar studiul de față încearcă o prezentare a situației, mediului și factorilor de risc în producerea abuzului sintetizând în concluzii și recomandări, modalitățile de intervenție și acțiune.

III. SITUAȚIA ABUZULUI EVIDENȚIATĂ ÎN STUDII ȘI CERCETĂRI

Abuzul în familie

Pentru înțelegerea abuzului, a gravității și consecințelor lui este necesar să definim acest concept. Conform definiției acceptată de Organizația Mondială a Sănătății:

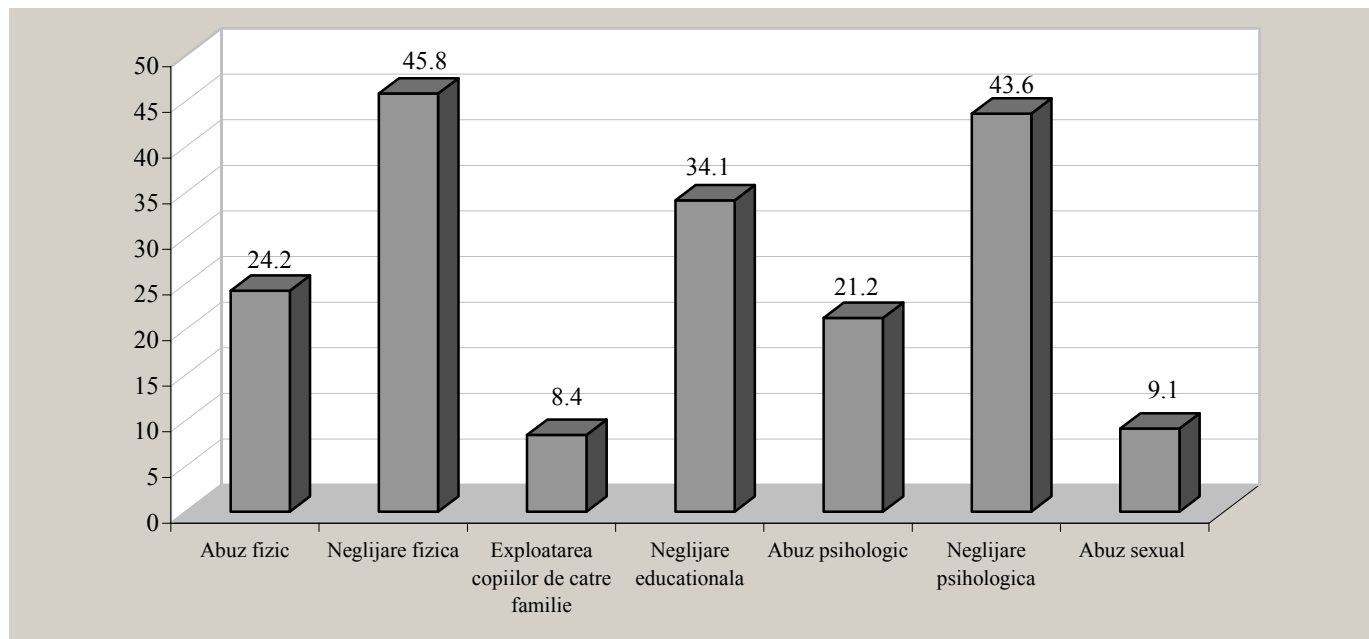
Abuzul copilului sau maltratarea lui reprezintă toate formele de rele tratamente fizice sau emoționale, abuz sexual, neglijare sau tratament neglijent, exploatare comercială sau de alt tip, ale căror consecințe sunt daune actuale sau potențiale aduse sănătății copilului, supraviețuirii, dezvoltării sau demnității lui, în contextul unei relații de răspundere, încredere sau putere (Report of the Consultation on Child Abuse Prevention – WHO, Geneva 29-31 march, 1999)

Multe familii se comportă abuziv față de copiii lor fără măcar să-și dea seama de acest lucru. Astfel, atitudini ca rejectarea, îndepărtarea copilului de către părinți, izolarea socială, terorizarea, intimidările, amenințările verbale de tot felul, degradarea, umilirea copilului sunt forme ale abuzurilor identificate în familie, cu impact negativ asupra dezvoltării copiilor.

Abuzul economic este o altă formă, frecvent întâlnită la anumite categorii de familii în care copilul este obligat să desfășoare activități aducătoare de venit.

Neglijarea este de asemenea un abuz și constă în incapacitatea sau refuzul de a comunica cu copilul, de a-i asigura nevoile biologice, emoționale, de dezvoltare fizică sau psihică, precum și limitarea accesului la educație.

Fig.1 Indici sintetici ai abuzului în familie

Sursa: Studiul național privind Copilul abuzat, neglijat în România – Prevalența, factori de risc, modalități de prevenire și intervenție, ANPCA, UNICEF, BM, OMS, 2000

Contextul socio-economic actual dar și lipsa unor servicii specializate de identificare, investigare și rezolvare a acestui tip de probleme determină creșterea și perpetuarea anumitor tipuri de comportament abuziv.

Famițiile în care părinții sunt alcoolici și/sau consumatori de droguri, famițiile sărace, cu situație socio-economică precară, famițiile cu părinți având nivel scăzut de educație și cultură sunt medii favorizante pentru producerea abuzurilor. Famițiile dezorganizate, cu copii din diverse căsătorii, cu condiții proaste de locuit sau în care există un climat tensionat, dominat de stări conflictuale și lipsă de comunicare, reprezintă atât un mediu în care incidența abuzurilor este mai crescută, cât și un mediu favorizant pentru fuga de acasă a copiilor, vagabondaj

Abuzul în instituții¹

Abuzul instituțional asupra copilului cuprinde toate acțiunile comise în cadrul sau de către o instituție sau lipsa unor acțiuni de bună tratare care produc copilului suferință fizică sau psihică și care marchează evoluția acestuia. (Tomkiewicz S., Manciaux., 1993).

Disfuncționalități de relaționare și de îngrijire a copilului, preocuparea insuficientă pentru crearea condițiilor optime pentru asigurarea compatibilității între interesul copilului și cel al personalului se constituie ca sursă de stres și abuz manifestă mai ales în câmpul neglijării și al abuzului emoțional și fizic.

O parte dintre copiii instituționalizați, nu au dobândit identitatea de gen nici la vârste înaintate datorită în principal uniformizării comportamentului personalului față de copii, care tratează nediferențiat în instituții, băieții și fetele.

Multe forme ale abuzului emoțional sunt prezente în acest context, utilizate ca metode de „disciplinare” a copilului (umilire, izolare, amenințare). Aproape jumătate dintre copiii aflați în instituții (48,8%) confirmă practicarea bătăii drept pedeapsă, sau punerea copilului la diverse munci umiltoare (spălarea closetelor). O treime dintre copiii din instituții au cunoștință despre obligarea unora dintre ei la practici sexuale, dar procentul copiilor care au avut curajul să recunoască existența abuzului sexual în instituția în care se aflau, sau că ei înșiși au fost victime ale acestui tip de abuz, este mult mai mic. Abuzatorii identificați sunt în proporție de peste 60% copiii mai mari din instituții. Relațiile sexuale abuzive între copii din instituții sunt, de regulă, de tip homosexual. O altă categorie de abuzuri, prezente în toate instituțiile este exploatarea copiilor mai mici de către cei mai mari. Această exploatare îmbracă o diversitate de forme (obligarea la munci, furat, cerșetorie și exploatare sexuală), de o gravitate deosebită.

¹ Sunt prezentate date din primul studiu privind abuzul copiilor în instituții realizat de IOMC, FICF, ANPCA și UNICEF, 2000.

Exploatarea prin muncă

Conform Convenției OIM 182/1999 ratificată de România, „cele mai grave forme de muncă a copilului” înseamnă:

a) toate formele de sclavie sau practicile similare, ca vânzarea de sau comerțul cu copii, serviciul în schimbul unor datorii și munca de servitor, ca și munca forțată sau obligatorie, inclusiv recrutarea forțată sau obligatorie a copiilor în vederea utilizării lor în conflictele armate;

b) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul prostituției, producției de material pornografic sau de spectacole pornografice;

c) utilizarea, recrutarea sau oferirea unui copil în scopul unor activități ilicite, mai ales pentru producția și traficul de stupefiante, așa cum le definesc convențiile internaționale pertinente;

d) muncile care, prin natura lor sau condițiile care se exercită sunt susceptibile să dăuneze sănătății, securității sau moralității copilului.

Un studiu desfășurat în mediul rural² (în județele Vaslui, Botoșani, Suceava, Ialomița și Călărași) a pus în evidență faptul că peste 70% dintre copiii (6-14 ani) investigați consideră munca drept un lucru firesc. Obligațiile lor zilnice în gospodărie includ activități de genul: curățenie, gătit, hrănirea animalelor, curățarea grajdurilor, îngrijirea fraților de vârstă mai mică, diferite munci agricole, mulsul laptelui, tăiatul lemnului, etc.

În privința copiilor de etnie roma, situația devine alarmantă. În mod tradițional aceștia sunt implicați în diferite activități aducătoare de venit. În toate comunitățile studiate³ Ferentari - București, Calvinii – Buzău și Pata Rat – Cluj, copiii munceau în gospodărie și participau împreună cu părinții la activități agricole, producere și vânzare de bunuri, colectarea de materiale reciclabile, lucrul cu ziua în târguri, în construcții sau pe stradă (cerșit, spălatul mașinilor). Numărul de ore de muncă variază de la 4 la 10 ore pe zi. Condițiile de lucru sunt mizere, existând riscul producerii de accidente sau implicării în activități ilegale (prostituție, trafic de droguri). Mulți dintre copii nu merg la școală: 13,5% au abandonat temporar și 19,1% nu sunt cuprinși în sistemul educațional.

Alt studiu privind situația copiilor străzii care muncesc în București⁴ arată că 44% dintre copiii chestionați cerșesc (restul activităților fiind: spălat mașini, vânzare de mărfuri, încărcat și descărcat marfă, activități casnice, colectarea de obiecte reciclabile). Mai mult de jumătate dintre ei nu au zile libere, o treime muncind mai mult de 8 ore pe zi. Majoritatea suferă de boli de piele, TBC sau hepatită. 62,6% au abandonat școala, 25,3% din cei care merg la școală declarând însă că lipsesc în mod frecvent de la școală pentru a munci (aceasta fiind de asemenea o categorie cu risc ridicat de abandon), iar 19,3% nu au fost școlarizați niciodată. Majoritatea provin din familii dezorganizate și/sau sărace. Munca în stradă a copiilor este văzută atât de părinți, cât și de către copii ca

² Studiu asupra muncii copilului în 5 județe din România, 2001, Ecaterina Stativă, IOMC, 2002

³ Raport asupra caracteristicilor socio-culturale și condițiilor de viață ale copiilor romi care muncesc pe stradă – Fundația ECHOSOC în colaborare cu MEC, UNICEF și Programul PHARE pentru Îmbunătățirea Situației Romilor, 2002

⁴ Evaluare rapidă a situației copiilor străzii care muncesc în București, ILO IPEC, Organizația Salvați Copiii, 2002

singura alternativă pentru a supraviețui. 68% afirmă că nu sunt obligați să muncească, dar o fac pentru a supraviețui, mai mult de 25% declară că sunt obligați să muncească de către familie. Abuzurile suferite în timpul muncii sunt multiple: insulte (63%), bătaie (49%), suprasolicitare (42%). Riscurile cu care se confruntă sunt numeroase: oboseală accentuată (56%), îmbolnăviri datorate muncii prestate (24%), accidente (17%).

Abuzul sexual

Conform aceluiași Raport of the Consultation on Child ABUSE prevention – WHO, Geneva 29-31 march, 1999

Abuzul sexual este implicarea unui copil într-o activitate sexuală pe care el nu o înțelege, pentru care nu are capacitatea de a-și da încuviințarea informată, pentru care nu este pregătit din punct de vedere al dezvoltării sau care încalcă legile sau tabuurile sociale.

Abuzul sexual asupra copilului presupune antrenarea copilului într-o activitate realizată cu intenția de a produce plăcere sau de a satisface nevoile unui adult sau unui alt copil, care, prin vârstă și dezvoltare se află față de el într-o relație de răspundere, încredere sau putere.

Estimarea exactă a fenomenului este practic imposibil de realizat. Spre exemplu, un studiu pe această temă a pus în evidență că în timp ce numai 0,1% dintre părinți declară că au cunoștință despre o formă de abuz sexual asupra unui minor, 9,1% dintre copiii chestionați au declarat că au fost supuși unui tip de abuz sexual. Constatarea este cu atât mai gravă cu cât este recunoscut faptul că incidența cazurilor de abuz sexual asupra copilului este mult mai ridicată decât gradul de recunoaștere. Studiile poliției pun în evidență faptul că minorul abuzat sexual preferă să-și ascundă trauma pe care a suferit-o, să o transforme într-un element de istorie al existenței sale, pentru a elimina efectele negative pe care le poate produce în continuare prin dezvăluire. Deosebit de semnificativ și cu grave consecințe asupra evoluției copilului este sentimentul de vinovăție care este prezent la 7,7% dintre copiii care au declarat că au fost victimele unei forme de abuz sexual. (ANCPA, BM, OMS, UNICEF, 2000)

Datele oficiale oferite de Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității indică o creștere a fenomenului în ultimii ani. Numărul abuzurilor sexuale asupra copiilor ajunge în 2001 să fie de 3 sau chiar 4 ori mai mare față de 1998, cea mai spectaculoasă evoluție având-o incestul. Totuși, datele trebuie privite cu precauție – o explicație a ritmului alert de creștere poate fi și faptul că se declară și sunt depistate mai multe asemenea acte.

Acest lucru se datorează pe de o parte faptului că opinia publică este mai informată prin mass media și pe de altă parte mulți specialiști care interacționează cu copiii au cunoscut în cadrul unor module de pregătire consecințele nefaste ale abuzului sexual asupra dezvoltării copilului. Interesul pentru problematica abuzului sexual asupra copilului se regăsește și la nivelul instituțiilor (guvernamentale și neguvernamentale) responsabile de protecția copilului care au creat servicii specializate pentru recuperarea copilului victimă a abuzului.

Tab.1 Infracțiuni sexuale de victimizare a minorilor 1998-2003

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Viol	164	296	226	182	343	
Relație sexuală cu o minoră	49	79	127	183	268	258
Relație sexuală între persoane de același sex	31	39	53	-	-	
Perversiuni sexuale	68	101	99	153	54	
Corupție sexuală	49	66	185	155	126	124
Incest	18	37	59	72	15	
Total	379	618	749	745	806	382

Sursa: IGP, Institutul pentru Cercetarea și Prevenirea Criminalității

Abuzul sexual are efecte deosebit de grave asupra dezvoltării lor fizice și psihice exprimate prin culpabilitate, responsabilitate tensionată de păstrare a secretului, degradarea imaginii de sine, ostilitate, furie, depresie și într-un comportament marcat de dificultăți de adaptare și integrare socială:

- dificultăți de relaționare și comunicare;
- comportament deviant: minte, fură, fuge de acasă etc;
- comportament agresiv față de sine (tentative suicidare, automutilare) și față de alții (acte violente, limbaj agresiv)
- consum exagerat de alcool, tutun, droguri;

Alte consecințe:

- Pierderea apartenenței la grupul de origine (prin rejectare, autoexcludere, depărtare geografică în cazul traficului)
- Pierderea identității sociale
- Marginalizare socială

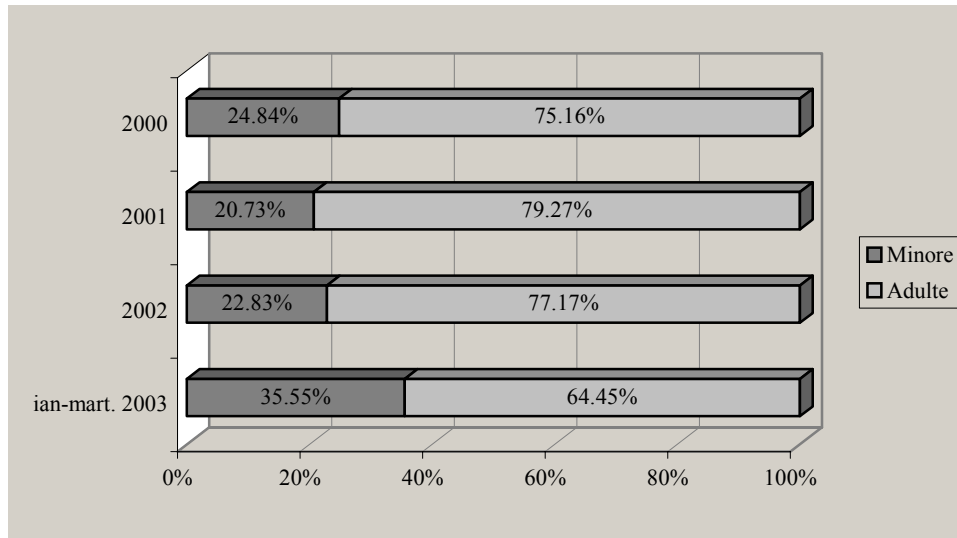
Traficul internațional de copii

Traficul de ființe umane⁵ este una dintre cele mai grave probleme ale societății românești, cu atât mai mult cu cât în ultimii ani reprezintă un fenomen în creștere. Copiii dețin o pondere importantă în cadrul victimelor. Spre exemplu, un sfert dintre cazurile asistate de OIM București (persoane de sex feminin traficate în scop sexual) au sub 18 ani.

⁵ Traficul de persoane reprezintă “recrutarea, transportul, transferul, adăpostirea, cedarea și primirea de persoane prin forță sau amenințare cu forța sau prin folosirea altor forme de constrângere, prin răpire, fraudă sau înșelăciune, abuz de putere, darea și primirea de bani sau alte beneficii pentru a obține controlul asupra altei persoane în scopul exploatării. (Definiție potrivit protocolului Convenției Națiunilor Unite privind Crima Internațională adoptat de Adunarea Generală ONU la 15 nov. 2000). Exploatarea include prostituția sau alte forme de exploatare sexuală, muncă forțată, sclavie sau practici similare sclaviei, cedarea de organe.

Națiunile Unite consideră traficul de ființe umane ca fiind fenomenul cu ritmul cel mai alert de creștere între rețelele internaționale de crimă organizată, situându-se pe locul al treilea (după traficul de droguri și cel de arme) ca profit.

Fig.2 Distribuția cazurilor asistate de OIM București – copii comparativ cu adulți

Zonele geografice cele mai afectate sunt localizate în regiunea de Nord-Est (50% dintre fetele asistate de OIM provin din Moldova) și la granița de Sud-Vest a țării, județele cu numărul cel mai ridicat de victime fiind Iași și Vaslui, urmate de Caraș Severin, Suceava, Botoșani, Bacău, Mehedinți, Timiș și București.

Analizele demonstrează că în România există mai multe rețele de recrutare și trafic cu minori către țările din UE. Raportul ECPAT prezintă principalele țări de destinație din Europa de Vest pentru copiii traficați în scopul exploatării sexuale ca fiind: Belgia (prin rețele din Albania), Italia (România reprezintă cea de-a doua mare sursă de copii traficați după Albania), Norvegia și Olanda (în special băieți).

Datele arată că scopul traficării este diferit în funcție de sex: fetele sunt traficate în special în scopul exploatării sexuale, băieții în special în scopul exploatării prin muncă (cerșit, activități ilegale). Rețelele de trafic de pe teritoriul României au devenit specializate în diferite tipuri de victime, în funcție de vârstă (există rețele numai pentru minori), sex sau condiție fizică (din 2002, o dată cu eliminarea vizelor în spațiul Schengen a luat amploare fenomenul exploatării persoanelor cu dizabilități în scopul cerșitului, existând rețele specializate în acest sens)

Cei mai expuși traficului sunt copiii-adolescenți (14-18 ani) care provin din familii cu probleme socio-economice (familii dezorganizate, abuzatoare, sărace, cu părinți alcoolici, cu nivel de educație scăzut), care au la rândul lor un nivel de educație scăzut (mulți dintre cei traficați au abandonat școala încă din primele clase, unii sunt analfabeți). Majoritatea au o percepție negativă asupra șanselor de a realiza ceva în țară invocând nivelul scăzut de educație și calificare, dificultățile economice ale familiei și chiar ale zonei de proveniență, având un așa-numit “miraj al Occidentului”, pe fondul cunoașterii unor cazuri de emigrare de succes.

Asistența oferită victimelor traficului se face în 3 etape: repatriere, pregătirea integrării (găzduirea temporară într-un adăpost, servicii aferente), reintegrare (pe termen mediu și lung). Sistemul de repatriere și integrare socială a copiilor traficați suferă multe curențe. În prezent numai în privința copiilor neînsoțiți de părinți care revin în țară sunt înregistrate informații referitoare la trafic. Aceștia sunt plasați într-un adăpost pentru o perioadă determinată, după care revin în familie. Mai mult, centrele specializate destinate

victimelor pot găzdui un număr limitat de copii, de regulă cu mult sub nevoile reale. În România există în prezent numai 3 adăposturi care oferă suport victimelor, 2 în București (unul al OIM și altul al unui ONG) și unul în Pitești, fiind în pregătire unul în Iași. Prin urmare, cele mai multe victime se întorc direct în familie. Copiii care au fost însoțiți de părinți nu intră într-un program de reabilitare la venirea în țară, nu sunt înregistrați oficial sau monitorizați ulterior.

Concluzii

Această scurtă prezentare a situației arată că abuzul copilului reprezintă o problemă importantă pentru societatea românească. Efectele fenomenului au un impact social de lungă durată, presupunând eforturi la nivel organizatoric, administrativ și economic. Îngrijirea, recuperarea și reabilitarea copilului care a fost supus abuzului sau exploatarei de orice fel implică eforturi complexe și de durată. Familiile victimelor nu au adesea resursele necesare (materiale și psiho-emoționale) de a face față situației.

Problema abuzului copilului este a societății românești în ansamblu pentru că aceasta suportă consecințele incapacității de adaptare și integrare a victimelor prin comportamentele antisociale dezvoltate, lipsa unei profesii, a unui loc de muncă, prin perpetuarea unui comportament abuziv.

Deși s-au făcut o serie de progrese, este necesar efortul conjugat al specialiștilor implicați în protecția și educația copilului, în dezvoltarea de servicii specializate, în promovarea unor inițiative legislative sau propuneri de modificări legislative în protecția copilului, informarea comunității și dezvoltarea sistematică a acțiunilor de prevenire a abuzurilor în toate contextele mai sus menționate.

Indiferent de calificarea profesională, adulții implicați în educarea copiilor devin responsabili pentru neidentificarea la timp a abuzurilor și neraportarea lor serviciilor abilitate să intervină rapid și eficient în investigarea clinică și penală a acestora (atunci când este cazul) și în recuperarea psihologică posttraumatică a copiilor.

IV. Metodologie

Cercetarea și-a propus culegerea informațiilor referitoare la abuzul asupra copilului de la actorii direct implicați în acest fenomen: părinți, copii (elevi), profesori utilizând aceeași metodologie adoptată în cadrul cercetării „Abuzul și neglijarea copilului”, realizată de Salvați Copiii în 2000.

Metoda folosită a fost cea anchetei, iar instrumentele – chestionarul și interviul. Cercetarea sociologică a fost dublată și de cercetarea din punct de vedere psihologic a fenomenului abuzului, aplicându-se *Testul Arborelui* și *Testul „Familia mea”* întregului lot de copii chestionat. Pentru o mai bună înțelegere a fenomenului, au fost realizate și focus-grupuri cu autorități, specialiști în domeniul protecției copilului. O cercetare calitativă separată a vizat comportamentul abuziv și în cadrul grupurilor de prieteni, metoda folosită fiind cea a focus-grupului.

Populația și eșantioanele

Populația de referință este constituită din mulțimea copiilor școlari din sectorul 2 din București. Intervalul de vârstă avut în vedere este de 10 – 14 ani.

Eșantionul de elevi

Eșantionul folosit a fost de 607 de elevi⁶. Din rațiuni pragmatice, ultimul pas al selecției a cuprins o clasă întreagă de elevi, întrucât numărul de elevi pe clase este variabil (între 25 – 30 de elevi), iar aplicarea sa o singură dată în timpul orei de dirigință surprindea numai copiii prezenți. Volumul eșantionului inițial a fost de 630 elevi. În final, au fost realizate 607 chestionare, diferența fiind explicată prin absența unor elevi de la orele de curs sau prin invalidarea unor chestionare. Alegerea școlilor s-a făcut în funcție de „renume” (școală de cartier/școală de elită).

Reprezentativitate: Școala cuprinde marea majoritate a copiilor, cei care nu sunt incluși în învățământ constituind mai degrabă cazuri speciale. În concluzie, eșantionul obținut poate fi considerat reprezentativ, în anumite limite, pentru populația de copii cu vârste între 10 – 14 ani a sectorului 2.

Lotul de părinți

Studiul și-a propus să obțină informații de la părinți pentru fiecare elev chestionat, pentru a putea confrunta ulterior rezultatele. Pentru aceasta a fost necesară colaborarea diriginților claselor de elevi investigate. Aceștia au aplicat chestionarul în cadrul ședinței cu părinții de la începutul anului școlar. Din totalul de 607 de elevi cărora li s-a aplicat chestionarul, s-au obținut informații și de la părinții lor pentru un număr de 263, respectiv cei care au fost prezenți la ședințele cu părinții și eliminând persoanele care au refuzat să răspundă la chestionar.

⁶ Eșantioanele de 500-600 de persoane pot estima satisfăcător variabilele la nivelul populației. Din punct de vedere statistic, după ce un eșantion depășește 700-800, sporul de precizie devine foarte mic (după Traian Rotariu (coordonator) – *Metode statistice aplicate în științele sociale*, ed. Polirom, 2000, p. 89).

Lotul de profesori

În planul de cercetare am prevăzut ca pentru cazurile în care există suspiciunea unui abuz, să obținem o serie de informații și de la dirigintele clasei. Am plecat de la premisa că dirigintele cunoaște în general situația elevilor din clasă și este în măsură să ne ofere informații relevante despre cazurile problematice. Desigur că ne-am așteptat ca diriginții să nu aibă informații despre toate cazurile de abuz pe care le puteam identifica.

Lotul de diriginți investigați coincide cu numărul de clase la care s-au aplicat chestionarele pentru elevi: 25.

Lotul de specialiști

Au fost realizate două focus-grupuri cu specialiști ce au responsabilități în prevenirea și intervenția în cazurile de abuz: asistenți sociali și psihologi din cadrul Direcției pentru Protecția Drepturilor Copilului Sector 2, polițiști, juriști, profesori, preoți. Instituțiile cu responsabilități în acest domeniu au fost solicitate să recomande o persoană care să participe la focus-grup.

Instrumentele de cercetare

Având în vedere dificultățile datorate temei abordate, subiectul fiind dacă nu unul tabu, oricum unul stânjenitor, o serie de itemi reflectând formele grave de abuz nu au fost incluși, iar formularea întrebărilor a fost făcută cu mare grijă pentru a nu trezi reacții de respingere din partea subiecților. O altă dificultate a vizat vârstele diferite ale subiecților (la elevi) și nivelele diferite de educație (la părinți). Varietatea de situații a impus o mai mare atenție în construirea instrumentelor de cercetare, pentru ca itemii folosiți să poată fi înțeleși de toți subiecții.

S-a optat pentru aplicarea chestionarelor în cadrul școlii, întrucât investigarea în mediul familial, la domiciliu, ar fi ridicat o serie de probleme legate de sinceritatea răspunsurilor și deci de relevanța datelor, întrucât în cele mai multe cazuri, abuzatorii sunt chiar membrii familiei. Prezența nemijlocită a părinților ori presiunea psihică a mediului familial ar fi afectat puternic răspunsurile copiilor.

Ca modalitate de aplicare, pentru chestionare am ales autoadministrarea, aceasta având avantajul garanției de anonimare necesar, fiind așteptat în consecință un grad sporit de sinceritate. Considerăm că autoadministrarea la copii nu influențează negativ rezultatele întrucât la vârsta de 10 ani, copiii au capacitatea de înțelegere necesară și suficiente deprinderi de scris pentru a putea răspunde ușor la întrebări.

În plus, autoadministrarea colectivă prezintă avantajul aplicării simultane la un număr mai mare de subiecți, micșorând costurile cercetării și timpul de culegere a datelor.

1. Chestionarul aplicat elevilor

Cuprinde 56 de întrebări și vizează obținerea de informații despre cele trei medii în care un copil își petrece timpul și care pot avea un potențial abuzator: familia (percepția acesteia ca mediu ostil sau prietenos, starea materială, tipul de relații cu părinții sau alți membri ai familiei), școala (percepția mediului școlar, relațiile cu colegii și profesorii) și

grupul de prieteni (percepția grupului de prieteni, modalitățile de petrecere a timpului liber). Au fost incluși itemi pentru identificarea tipurilor de abuz: fizic, emoțional, sexual, exploatare prin muncă și a tipurilor de neglijare, în fiecare din cele trei medii menționate mai sus, precum și percepția copiilor asupra acestor abuzuri.

2. *Testele psihologice aplicate elevilor* – testul „Arborelui” și testul “Familia mea”

Testele de desen se numără printre cele mai larg răspândite și acceptate tehnici proiective, prezentând o serie de avantaje indiscutabile: economia de timp și mijloace materiale, diversitatea informațiilor oferite, rezistența aproape nula a celor testați. Informațiile ce pot fi obținute acoperă întreaga sferă a personalității, de la comportament direct observabil până la conflicte și traume, oferind o imagine complexă a dinamicii întregului sistem psihic. Acesta este și motivul pentru care sunt frecvent utilizate.

Am optat pentru introducerea acestor teste pentru o mai bună surprindere a fenomenului abuzului precum și a consecințelor acestuia asupra personalității copilului, oferind în același timp și o confirmare în plus a rezultatelor identificate prin chestionar.

TESTUL ARBORELUI

Ideea folosirii „desenului arborelui” ca instrument de psihodiagnostic îi aparține lui Emile Jucker consilier de orientare profesională la Fogsuil (Zurich) Charles Koch psiholog elvețian, în 1957 a standardizat și etalonat testul. Validitatea testului a fost probată în privința dezvoltării afective, dar el poate fi utilizat și pentru a decela întârzierile și regresele individului în domeniul afectivității.

Testul arborelui permite stabilirea unui portret al personalității, arborele fiind suportul proiecției, jucând același rol pe care-l joacă oglinda: de a revedea imaginea proiectată în ea. Testul prezintă următoarele avantaje:

- are valoare practică prin: simplitatea extremă a materialului, a instructajului, a timpului afectat, posibilitatea de a fi aplicat și copiilor și adulților, utilizarea lui în diagnosticul psihologic

- reprezintă un instrument apt în oferirea de informații relevante pentru o evaluare calitativă structurală a profilului de personalitate și evidențiere a diferențelor interindividuale semnificative

- permite exprimarea prin desen, a conținuturilor și trăirilor psihice pe care individul nu le cunoaște conștient, nu le poate verbaliza putând fi astfel cunoscute și interpretate stările interioare determinate de frustrații, de traume psihice, de tendințe distructive și autodistructive exacerbate, de obsesii sau impulsuri necontrolate, refulate în inconștient, de complexe de inferioritate.

- prin desen, cenzura este „survolată” și această lume „inconștientă” se proiectează într-o imagine plastică, o adevărată „cheie” de interpretare a personalității

- se exteriorizează deteriorări funcționale ale proceselor psihice superioare

Testul arborelui surprinde totalitatea tulburărilor emoționale, oferindu-ne indicații despre intensitatea lor.

Armonizarea trăsăturilor de personalitate într-o structură de personalitate stabilă,

dimensiunile psihologice ale imaginii de sine, intensitatea tulburărilor emoționale, capacitatea adaptării școlare și sociale a copilului sunt elemente pe care le-am avut în vedere când am selectat acest test de personalitate.

Acesta ne poate oferi informații în mod direct în ce fel a fost afectat copilul de expunerea la abuz (fizic, emoțional sau sexual) și neglijare (asigurarea condițiilor de dezvoltare, emoțională, educațională).

TESTUL FAMILIEI

Louis Corman este autorul acestui test proiectiv.

Testul ne permite să cunoaștem universul familiei copilului, relațiile pe care copilul le are cu membri familiei, sentimentele pozitive/negative față de ceilalți membri ai familiei, modul în care copilul se simte acceptat, integrat în familie sau rejectat, respins, alianțele afective pe care copilul le face cu unii membri ai familiei, modul în care copilul percepe relațiile dintre ceilalți membri ai familiei, gradul de armonie al relațiilor intrafamiliale sau prezența eventualelor disfuncții relaționale intrafamiliale,

Testul prezintă următoarele avantaje: obținerea unor informații într-o manieră facilă, având în vedere posibilitățile mai reduse de verbalizare la copil cât și din punctul de vedere al existenței unor inhibiții psiho-afective de ordin structural sau situațional (traume, situații necunoscute, insecurizante, anxiogene); descifrarea universului de relaționare al copilului în familie, furnizând informații importante pentru explicarea diferitelor comportamente ale copilului.

În privința validității și fidelității: nu are valoare statistică, decât orientativă pentru specialist.

3. Chestionarul aplicat părinților

Este structurat pe aceleași dimensiuni ca și chestionarul pentru elevi, conținând o parte din întrebările ce au fost aplicate elevilor. De asemenea, cuprinde întrebări referitoare la starea materială a familiei și starea de sănătate a membrilor acesteia. În total sunt 24 de întrebări, în mare majoritate închise.

4. Ghidul de interviu pentru profesori (diriginți)

Au fost concepute 11 teme mari de interviu pentru profesori care vizau identificarea tipurilor de abuz de care aceștia au cunoștință, consecințele asupra copiilor, măsurile ce au fost luate (de către diverse instituții responsabile), identificarea mediilor cele mai nesigure pentru copii, modalitățile de prevenire a abuzurilor și rolul pe care școala l-ar putea juca. Întrebările vizau abuzurile ce apar în cele trei medii: familie, școală, grup de prieteni.

5. Ghidul de focus-grup pentru copii

Focus-grupul reprezintă un interviu de grup, realizat pe baza unui ghid de interviu. Avantajul acestei metode îl reprezintă existența unor „factori de grup capabili de a potența valoarea, relevanța și validitatea datelor sociale”⁷. Având în vedere vârsta intervievaților, situația de grup a redus tensiunea și formalismul întâlnirii. În plus, faptul că participanții se cunoșteau, fiind din aceeași clasă a oferit cadrul necesar pentru analiza unor situații în care au fost implicați în conflicte de grup.

Obiectivul focus-grupului a fost identificarea tipurilor de abuz la care sunt supuși și a incidenței acestora în principalele medii cu care copiii au contact: familia, școala și grupul de prieteni în care își petrec timpul liber. Pentru stimularea participării copiilor, au fost utilizate două jocuri de rol, cu scenariu prestabilit.

5. Ghidul de focus-grup pentru specialiști

Focus-grupul cu specialiștii a urmărit identificarea principalelor probleme cu care se confruntă aceștia în activitățile de prevenire a abuzurilor și de reducere a efectelor acestora, în vederea formulării unui set de recomandări ce pot fi transpuse la nivel de politici și practici.

Ghidul de interviu a cuprins întrebări care vizau obținerea de informații relevante despre experiența participanților în domeniul abuzului asupra copilului, cauzele fenomenului, problemele dificile cu care s-au confruntat în momentul intervenției, propuneri pentru un set de recomandări concrete pentru îmbunătățirea situației.

Ipoteze de lucru

1. Există un număr de părinți / membri ai familiei / profesori care aplică măsuri coercitive asupra copiilor ce pot fi încadrate în categoria abuzurilor.
2. Cele mai multe abuzuri se produc în mediul familial.
3. Există unele caracteristici ale familiei care favorizează apariția abuzurilor asupra copilului. Literatura de specialitate menționează dezorganizarea familiei și starea materială precară. Studiul propunându-și să verifice asocierea acestui fenomen cu alți factori: modul de organizare a familiei, numărul de copii/numărul de membri în familie, nivelul de educație, statusul socio-profesional al părinților, consumul de alcool/droguri.
4. Consecințele asupra copiilor sunt numeroase, aceștia dezvoltând un comportament marcat de dificultăți de adaptare și integrare socială.
5. În cazul abuzurilor în familie, ne așteptăm să existe o diferență de percepție a abuzului între copilul victimă și abuzator, de obicei, acesta din urmă tinde să minimizeze sau chiar să nege fenomenele abuzive (în special abuzurile sexuale).

⁷ A. Bulai, Metode de cercetare calitativă – Focus-grupul în investigația socială, Ed. Paideia, Colecția Științe Sociale, București, 2000, p. 24

IV. REZULTATELE CERCETĂRII

1.Chestionarele aplicate copiilor

1.Familia

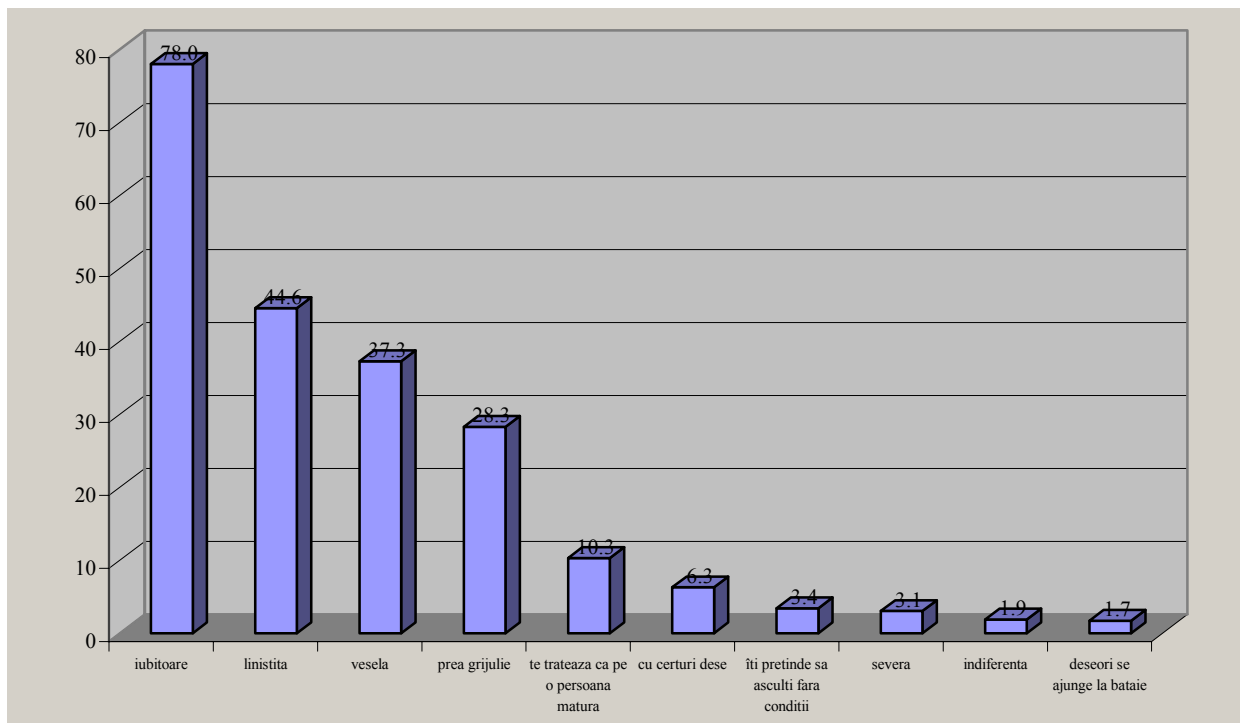
Imaginea familiei

Marea majoritate a copiilor au descris familia lor într-o imagine pozitivă (**Fig.3**), modelul dominant fiind cel al unei familii iubitoare, liniștite și vesele. Mulți apreciază că familia lor este chiar prea grijulie. Se constată că există diferențe semnificative între băieți și fete: o treime dintre fete comparativ cu numai o cincime dintre băieți au optat pentru această variantă. Această diferență poate fi explicată prin modelele diferite de creștere a fetelor și băieților, supravegherea fetelor fiind mult mai strictă.

Problema a fost abordată și în focus-grupurile cu copiii.

O imagine negativă a familiei este prezentată de mai puțin de 20% dintre copii.

Fig.3 Cum este familia ta?

Unii dintre copiii chestionați au considerat că variantele prestabilite în chestionar nu corespund cel mai bine imaginii familiei lor și au descris-o în alți termeni, de la “o familie normală” până la “altfel decât celelalte familii”, semnificația fiind în general pozitivă: “o familie unită și de treabă”, “care se ajută”, “în care ne respectăm reciproc”, “bună, foarte bună”. Un număr mic de copii au afirmat că sunt deranjați de faptul că familia nu le respectă dreptul la opinie: “mă tratează ca pe un copil”, “sunt ca un copil fără minte pentru ei”, “nu prea fac ce vreau eu”, “uneori îmi impun un anumit punct de vedere și asta mă deranjează”.

Pe ansamblu însă, putem aprecia că imaginea familiei, așa cum a fost descrisă de copii, este una pozitivă, constituind un mediu cald și iubitor.

Întrebați dacă ar vrea să schimbe ceva la familia lor, 85% dintre copii au răspuns că nu. Din nou apar diferențieri în funcție de sex, de două ori mai multe fete răspunzând că ar dori să schimbe ceva la familia lor (**Anexa I, Fig. 1**)

Răspunsurile celor aproximativ 15% care au afirmat că ar dori să schimbe ceva la familie conturează un model destul de eterogen. O primă categorie de nemulțumiri indică prezența *conflictului între generații* (în special la copiii mai mari, în categoria celor de peste 13 ani). Unii se consideră neînțeleși, alții sunt nemulțumiți de faptul că părinții nu au suficientă încredere în ei și nu le dau destulă libertate. În mod paradoxal, chiar faptul că familia este prea grijulie reprezintă un lucru pe care ar vrea să îl schimbe la familia lor.

Altă categorie de răspunsuri vizează *reîntregirea familiei*: “îmi doresc ca mama să nu se fi despărțit de tata”, “ca părinții mei să se împace, să nu mai fie divorțați”, “să fie tatăl meu biologic cu noi”.

Situația materială a familiei este lucrul pe care ar vrea să îl schimbe aproximativ 7% : “să avem bani pentru mai multe, “ai mei să nu-și mai facă atâta griji în privința banilor”.

O altă categorie de răspunsuri indică *prezența unor probleme grave* în familie pe care copiii ar vrea să le schimbe: “să nu mai fie tata bețiv”, “tatăl meu să fie mai iubitor și să nu mai țipe”, “să am un tată adevărat”, “că ai mei să nu se mai certe din nimicuri”, “să aibă mai mult timp pentru mine”, “lui tata să îi pese de ce fac eu și de mama”.

Certurile sunt de departe aspectul cel mai des menționat ca lucrul pe care ar vrea să îl schimbe la familia lor. A fost menționată atât cearta între părinți, din familie în general, cât și cearta ca pedeapsă (“să nu mă mai certe când greșesc”, “să nu mă mai certe dacă iau notă mică”).

De asemenea, în privința condițiilor de acasă, majoritatea copiilor sunt mulțumiți. *Mâncarea* este suficientă pentru 98,5% dintre copii, familia le asigură *îmbrăcăminte adecvată* (96,7%), pe care cei mai mulți o apreciază la fel cu a celorlați copii (79,7%), numai 2,9% apreciindu-le ca fiind mai proaste. Atunci când sunt bolnavi, sunt *bine îngrijiți* (98,7%), acordându-se o atenție deosebită. Sunt mulțumiți de *locuința* familiei (94,6%). Două treimi au o *cameră proprie* și numai 6,5% nu au *un birou sau o masă pe care să își facă temele*.

Probleme în familie

Analiza răspunsurilor la întrebarea „Cât de des sunt prezente în familie cearta, bătaia, consumul excesiv de alcool?” scoate în evidență faptul că în peste 50% din cazuri a fost menționată cel puțin una din aceste probleme care pot afecta copiii. Cearta este fenomenul cel mai răspândit. Aproape 60% dintre copii au menționat prezența certurilor

în familie (**Anexa I, Tab. 1**). Totuși, doar 7,4% din cazuri au apreciat că se întâmplă des, pentru restul fiind un fenomen rar.

Se constată că există diferențieri semnificative în funcție de sex (peste 60% dintre fete au recunoscut prezența certurilor în familie comparativ cu 45% dintre băieți). Acest fapt poate fi explicat prin faptul că băieții dezvoltă mecanisme de apărare mult mai puternice împotriva agresiunilor fizice sau verbale, minimizând importanța și consecințele acestora atât la nivel psihic cât și fizic.

În ceea ce privește existența unor probleme grave cum ar fi: violența fizică și alcoolismul. 11,5% dintre copii au menționat consumul excesiv de alcool, pentru 2,5% aceasta reprezentând un fenomen regulat în familie. S-a constatat că acest fenomen este mai întâlnit în familiile cu mulți copii (12,7% în familiile cu 3 și mai mulți copii comparativ cu 5,5% în familiile cu 1 copil).

Din punct de vedere al *afecțiunii*, majoritatea copiilor afirmă că trăiesc în familii iubitoare, care își arată deschis afecțiunea față de ei. Peste 90% apreciază că părinții își manifestă afecțiunea (îmbrățișări, sărutări, mângâieri) „des” și „foarte des”. Totuși, exteriorizarea afecțiunii tinde să scadă o dată cu înaintarea în vârstă a copilului. În categoria 10-12 ani, două treimi dintre copii declară că părinții își manifestă afecțiunea zilnic, iar în categoria celor de 13 ani și peste, aproape jumătate declară că părinții nu-și manifestă afecțiunea zilnic, dar o fac destul de des. (**Anexa I, Tab. 4, Tab. 5**)

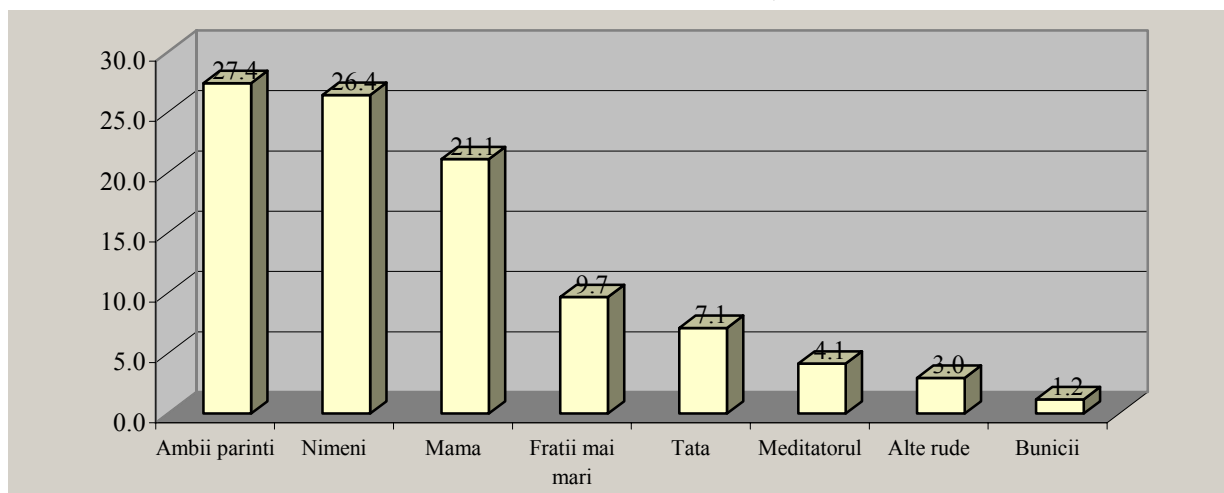
Acest lucru nu înseamnă că părinții îi iubesc mai puțin. La întrebarea “Ți se întâmplă să te simți nedorit sau neiubit îndeajuns?” nu au existat diferențe în funcție de vârstă: peste 60% au răspuns “niciodată”, 30% - “rar” și numai 7% - “des”. (**Anexa I, Tab. 2**)

Se constată că lipsa de afecțiune se asociază pozitiv cu numărul de copii din familie sau cu existența problemelor în familie. Aproape jumătate dintre copiii din familii numeroase față de o treime dintre copiii singuri la părinți s-au simțit nedoriți sau neiubiți îndeajuns măcar din când în când. Mai mult, jumătate dintre copiii din familii cu probleme (violență verbală și fizică, alcoolism) față de mai puțin de un sfert dintre copiii din familiile în care nu au fost menționate asemenea probleme au sentimentul că nu sunt iubiți/doriți.

La întrebarea „cine se ocupă mai mult de tine?” majoritatea copiilor au declarat că părinții au grijă de ei în mod egal. (**Anexa I, Fig. 2**). Totuși, un procent semnificativ – 41% au declarat că mama este cea care se ocupă mai mult de ei. Modelul conturat este unul caracteristic societății românești în ansamblu confirmat de majoritatea studiilor pe această temă: creșterea și educarea copiilor se consideră a fi datoria ambilor părinți, însă în multe cazuri revine în principal mamei.

La rezolvarea temelor pentru școală cei mai mulți dintre copii sunt ajutați de ambii părinți. 20% sunt ajutați în principal de mamă și aproximativ 10% de către frații mai mari. Mai mult de 25% însă declară că nu îi ajută nimeni la activitățile pentru școală.

Fig. 4 Cine te ajută cel mai mult la teme sau să înveți pentru școală?

Procentul celor care declară că nu sunt ajutați de nimeni la efectuarea activităților pentru școală crește o dată cu vârsta până la aproximativ 50% (în cazul celor de 15 ani și peste). Rezultatele nu trebuie interpretate ca un indicator al neglijării copiilor în familie. Cercetarea s-a aplicat copiilor de gimnaziu, pentru care sprijinul familiei este mult mai puțin important decât în primii ani de școală. Modelul care se aplică la nivel general în familia românească se referă la un suport crescut în primii ani de școală (în ciclul primar), urmat de o retragere treptată în ciclul gimnazial și aproape completă în liceu.

Modelul este verificat prin distribuția pe vârste a răspunsurilor la întrebarea privind frecvența cu care părinții urmăresc prezența la școală. În categoria celor de 10-12 ani două treimi au răspuns “des” comparativ cu mai puțin de jumătate din categoria celor de 13 ani și peste. Mai mult, aproximativ 55% dintre cei de clasa a cincea și a șasea declară că părinții vorbesc “des” cu profesorii, în timp ce peste 57% dintre cei de clasa a șasea și a șaptea apreciază că acest lucru se întâmplă “rar”. Doar în 3% din cazuri părinții nu vin la ședințele cu părinții și nici nu urmăresc notele. (**Anexa I, Tab. 3**).

Acest lucru poate fi contrazis de numărul mult mai mic de chestionare completate de părinți în cadrul ședințelor organizate de profesori (263 părinți față de 607 elevi). În privința supravegherii rezultatelor la învățatură sau colaborării familiei cu școala nu există diferențe în funcție de vârsta copilului, fapt care probează interesul părinților pentru educația copiilor.

Dacă pe ansamblu nu putem vorbi de neglijare educațională, în cadrul familiilor cu probleme, acest fenomen devine evident: 40% dintre copiii din familii cu probleme au mărturisit că nu îi ajută nimeni să învețe pentru școală, și aproape 20% declară că părinții nu le urmăresc notele sau prezența la școală niciodată. De două ori mai mulți față de copiii din familii în care nu au fost identificate probleme declară că părinții nu vorbesc cu profesorii niciodată.

Abuzurile în familie

Neglijarea

Neglijarea în familie pare să fie un fenomen destul de răspândit: un procent ridicat de copii (aproximativ 40%) declară că li s-a întâmplat să fie lăsați singuri acasă mai multe zile: 30% afirmă că s-a întâmplat rar, iar 10% - des. Cifra destul de mare ar putea fi explicabilă prin faptul că întrebarea include și situațiile în care copiii au fost lăsați în grija fraților mai mari, de altfel fenomenul este mai răspândit în cadrul familiilor numeroase. Totuși procentul este ridicat și în rândul copiilor singuri la părinți: 25% apreciază că acest lucru s-a întâmplat rar și 10% des. Valoarea indicatorului rămâne așadar un semnal de alarmă. Un copil de 10-15 ani nu este pregătit să facă față riscurilor la care poate fi expus prin lipsa unui adult în casă.

Supravegherea familiei este mai strictă în cazul copiilor sub 12 ani. În general, pe măsură ce copiii înaintază în vârstă, încrederea părinților în capacitatea lor de a se descurca singuri crește, ca și libertatea de care dispun.

Tot în sfera neglijării intră și implicarea copiilor în diverse activități gospodărești sau activități economice, care nu le mai permit acestora să frecventeze școala sau să se pregătească suficient în acest domeniu. În privința diferitelor activități gospodărești pe care le desfășoară, cea mai mare răspândire o are curățenia (75%), dar numai 13% au menționat-o ca fiind o activitate zilnică. Astfel, se poate afirma că aceasta constituie o parte a procesului de dezvoltare a unor deprinderi de viață independentă. Celelalte activități gospodărești (spălat, gătit, supravegherea fraților mai mici) au fost menționate de aproximativ 25% dintre copii, mai puțin de 5% realizând aceste activități zilnic. Munca pentru bani sau cerșitul au fost menționate de un număr relativ scăzut de copii. **(Anexa I, Tab 6).**

Analizând aceste date trebuie avut în vedere că respondenții sunt elevi din sectorul 2 al capitalei, situația neputând fi generalizată la zonele rurale, unde implicarea copilului în diverse activități este mai mare.

Pe modelul stereotipului de gen, fetele au menționat într-o mai mare măsură efectuarea activităților gospodărești, cele mai mari diferențe apar la spălat și gătit. Practica cerșetoriei însă, ca și munca pe bani sunt activități mai răspândite în rândul băieților (3% dintre băieți comparativ cu numai 0,3% dintre fete au admis că au cerșit. Munca pe bani este menționată de 8,7% dintre băieți comparativ cu 4% dintre fete. Cu excepția supravegherii fraților mai mici, pentru celelalte aspecte diferențele în funcție de vârstă nu sunt semnificative.

Numărul de copii în familie este un criteriu care induce diferențele cele mai mari. Curățenia, îngrijirea fraților mai mici, munca pe bani sunt cu mult mai răspândite în familiile numeroase (3 sau mai mulți copii). Acest fapt este determinat pe de-o parte de greutățile materiale pe care o familie cu mulți copii le întâmpină zilnic. **(Anexa I, Tab 7).** Pe de altă parte, numărul mare de copii reprezintă un indicator al unui model

tradiționalist al familiei, în care copilul reprezintă un potențial economic, o resursă de muncă, fiecare membru fiind dator să contribuie la bunăstarea materială a familiei. De asemenea, în familiile în care există probleme (violență, alcoolism) ponderea copiilor implicați în activități gospodărești este mai mare. Este posibil ca acei copii care au o vârstă mai ridicată să fie investiți cu diverse responsabilități, preluând o parte din sarcinile părinților.

Pedepsele

Având în vedere că sancționarea copilului presupune de multe ori abuzuri fizice sau emoționale, copiii au fost rugați să spună dacă sunt pedepsiți atunci când greșesc. Surprinzător, aproape 60% afirmă că nu sunt pedepsiți. Totuși, la întrebările următoare („Ce fel de pedepse primești?” și „S-a întâmplat vreodată să fii umilit”) aceștia au oferit răspunsuri din care se poate deduce că sunt pedepsiți într-o formă sau alta. Astfel, se poate afirma că peste 90% dintre copii au fost pedepsiți cel puțin o dată, diferențele de răspuns putând fi explicate pe de-o parte prin diverse mecanisme de apărare dezvoltate de copii sau prin diferențe de înțelegere a conceptului de „pedeapsă”. Distribuția răspunsurilor demonstrează faptul că *cearta* nu este considerată o pedeapsă, întrucât aproape 20% mărturisesc că sunt certați des și peste 70% din când în când. Mai puțin de 10% declară că nu au fost certați niciodată. **(Anexa I, Tab 8).**

Printre pedepse, cea mai răspândită este *interzicerea unor lucruri care le fac plăcere*. *Pedepsele grave* (bătaie, stat în genunchi, izolare, înfometare, ardere, izbire de pereți) au fost menționate de mai mult de un sfert dintre cei care au răspuns la această întrebare (28,9%). Numărul de copii pe familie induce diferențieri semnificative: 25% dintre copiii singuri la părinți comparativ cu aproape 40% dintre copiii din familii cu 3 și mai mulți copii au fost victime ale unor astfel de abuzuri grave. Prezența problemelor grave în familie (violență, alcoolism) reprezintă de asemenea un factor favorizant: 60% dintre copiii proveniți din astfel de familii comparativ cu numai 25% dintre copiii proveniți din familii în care nu există asemenea probleme sunt pedepsiți grav.

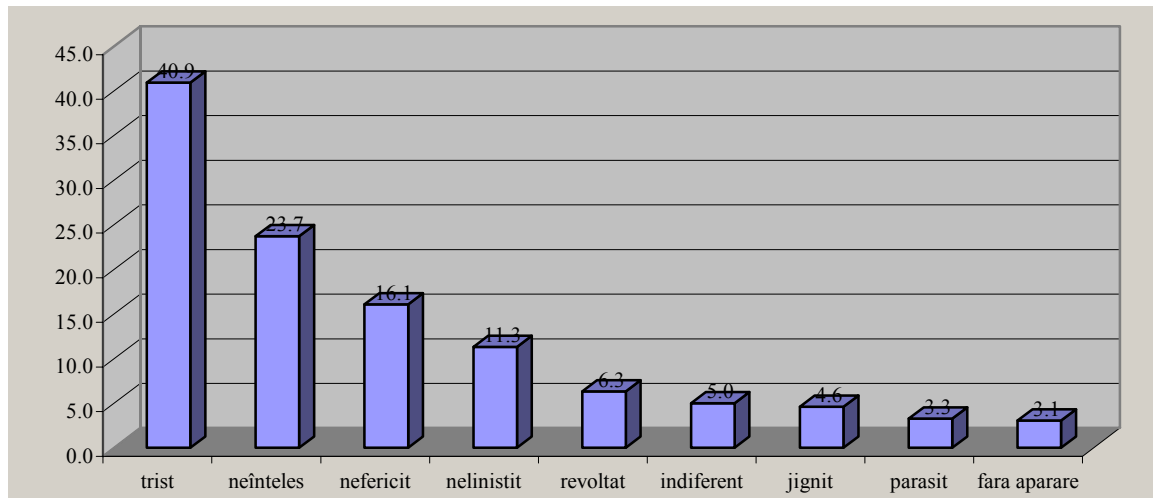
Bătaia este o modalitate de corecție larg răspândită: mai mult de 25% dintre copii sunt bătuți rar și 2,5% des (cu palma sau cu cureaua). Tipul de familie este un criteriu hotărâtor: aproape de două ori mai mulți copii (53%) proveniți din familii în care au fost identificate probleme (alcoolism, violență) sunt bătuți.

Pedepsele foarte grave (bătaie cu obiecte, înfometare, ardere, izbire de pereți) au fost recunoscute de 30 de elevi (5%), fiind mai frecvente la băieți și la copiii proveniți din familii cu probleme.

Percepția asupra pedepsei este diferită la copii, cei mai mulți (45%) apreciind că nu au fost vinovați atunci când au fost pedepsiți, iar 9% apreciază că sunt pedepsiți total pe nedrept. Acest fapt contribuie la slăbirea încrederii în părinți și reducerea comunicării cu aceștia. Astfel, copiii nu vor mai apela la părinții lor în momentul în care au o problemă, de frica pedepsei, ceea ce poate duce la extinderea problemei. De asemenea, pentru copiii

care consideră pedepsele justificate este foarte probabil să preia la rândul lor această abordare punitivă a educației, perpetuând astfel comportamentele abuzive. Indiferent dacă se simt vinovați și consideră pedeapsa „justificată”, cei mai mulți dintre copii se simt triști atunci când sunt pedepsiți.

Fig. 5 Cum te simți atunci când ești pedepsit?

Mulți plâng și suferă în tăcere. Alții vorbesc cu prietenii sau cu colegii sau își închipuie că se răzbună.

Comportamentul violent se reproduce și între frați. 10,4% admit că li se întâmplă frecvent să fie bătuți de frați, iar 12,8% că i-au bătut la rândul lor. De multe ori bătaia este o formă de rezolvare a conflictelor, nefiind obișnuiți să găsească argumente, copiii apelează la forța fizică.

Abuzurile grave asupra copilului (închiderea copilului într-un spațiu mic, întunecos, statul în genunchi, bătaia cu palma, cu cureaua sau cu alte obiecte, arderea cu obiecte fierbinți, izbirea de pereți) sunt mai frecvente în familiile cu mulți copii sau unde există probleme precum alcoolismul sau violența.

2. Școala

Studiul a urmărit să identifice percepția generală a mediului școlar. Astfel, marea majoritate a copiilor (75%) au declarat că se simt veseli. Aproximativ 6% se simt plictisiți, indiferenți, însă o parte semnificativă (15,1%) se simt emoționați. Totuși, au fost menționate și stări negative (nesiguranță, îngrijorare, încordare, frică, tristețe) de peste 20% dintre copii, procentul fiind unul îngrijorător.

În pauze copiii își petrec timpul împreună cu ceilalți colegi, existând însă un procent destul de ridicat de copii izolați și însingurați (11,5%) care au declarat că își petrec timpul doar cu un coleg sau stau singuri.

Abuzul în cadrul școlii

Abuzul din partea colegilor

Majoritatea copiilor au recunoscut existența abuzurilor în mediul școlar: peste 50% au fost insultați, 25% au fost amenințați și aproximativ 20% au fost bătuți sau jefuiți.

Analizând datele se constată că abuzurile din partea colegilor cresc o dată cu vârsta acestora și sunt menționate mai frecvent de copiii care au menționat probleme în familie. O dată cu apropierea de vârsta pubertății, copiii simt nevoia să se definească în relație cu ceilalți. De multe ori aceștia neagă atât autoritatea părinților, dar și a profesorilor și a colegilor, care se finalizează cu alte abuzuri. **(Anexa I, Tab 9).**

Scoala este mediul în care copiii reproduc comportamente asimilate în familie, de aceea, în momentul în care copilul asistă la scene violente există șanse foarte mari să le reproducă la școală sau în oricare alt mediu.

Abuzul din partea profesorilor

Răspunsurile elevilor denotă faptul că sistemul de educație încă se bazează pe sancțiuni ca metodă de stimulare a copiilor să învețe sau ca modalitate de controlare, dominare a grupului de copii. Astfel, violența verbală este cel mai adesea utilizată ca metodă corectivă: aproape 30% au fost jigniți sau certați, iar aproximativ 6% dintre copii au declarat că au fost bătuți. Totuși, majoritatea profesorilor îi învață pe copii “cu vorba bună”, mai mult de 50% dintre copii afirmând că profesorii îi sfătuiesc cum să procedeze astfel încât să nu mai greșească. Este posibil ca aceste răspunsuri să fi fost influențate într-o oarecare măsură de cadrul în care s-a realizat completarea chestionarelor - școala. **(Anexa I, Tab 10).**

Pe lângă aceste pedepse, au fost menționate și alte tipuri de sancțiuni folosite în mod frecvent de către profesori: note proaste (cea mai frecventă pedeapsă), îi dau afară din clasă, îi scot la tablă, le dau mai multe teme, nu îi lasă să iasă afară în pauză, “ne amenință că ne lasă corigenți” sau pedepsele mai grave: “să stau în picioare”, “să stau la colț”. Toate aceste sancțiuni regăsite în procesul educativ conduc la perceperea acestuia ca fiind extrem de restrictiv și chiar punitiv asociindu-l cu o pedeapsă. Această idee este dezvoltată în prezentarea rezultatelor focus-grupului.

Analizând cazurile în care se menționau abuzuri din partea profesorilor asupra copiilor (bătaie, ceartă/jigniri, interzicerea unor lucruri care le plac), s-a constatat că acestea se asociază pozitiv cu existența altor probleme în familiile copiilor. Acest fapt poate fi explicat prin consecințele pe care le au problemele din familie la nivel atitudinal și comportamental asupra copilului. Acestea afectează și capacitatea de concentrare și învățare, performanțele scăzute ale copiilor fiind uneori „admonestate” de către profesori.

3. Grupul de prieteni

Prietenii și timpul liber

Grupul de prieteni sau locul de petrecere a timpului liber poate fi un mediu cu risc de producere a abuzurilor pentru copil sau un mediu în care acesta să deprindă

comportamente violente. De aceea studiul s-a concentrat și asupra modalităților de petrecere a timpului liber.

Majoritatea copiilor au afirmat că au mulți prieteni cu care își petrec timpul liber. (**Anexa I, Fig. 3**).

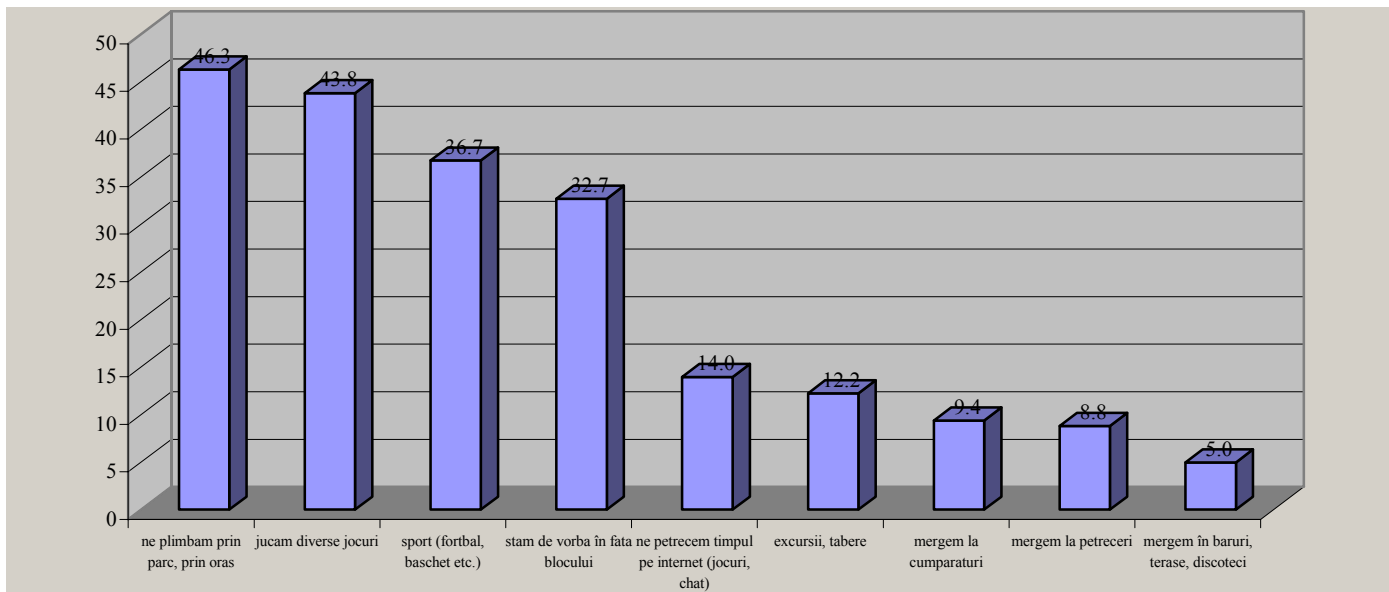
Totuși, principala modalitate de petrecere a timpului liber este vizionarea diferitelor programe de la televizor urmată de activitățile sportive și jocurile pe calculator. Trebuie atrasă atenția asupra faptului că un procent destul de mic (34%) a menționat cititul ca modalitate de petrecere a timpului liber iar 15% afirmă că merg des la Internet Cafe, deoarece în multe locații de acest gen se fumează, se consumă alcool etc.

(**Anexa I, Tab 11**).

Au fost menționate și alte activități: ascultă muzică, merg la cumpărături, ies cu părinții, se plimbă, ies la discotecă.

Cele mai frecvente activități în cadrul grupurilor de prieteni sunt plimbările, diverse jocuri, sportul sau pur și simplu discuțiile din fața blocului.

Fig.6 Ce faceți când vă întâlniți cu prietenii?

Există însă diferențe în funcție de vârstă. Plimbările sau ieșirile în discoteci, baruri, terase sunt activități mai frecvent menționate de copiii cu vârste mai mari. Statul de vorbă în fața blocului sau mersul la cumpărături sunt activități preferate de fete. Jocurile pe calculator, internetul, sunt activități preferate de băieți. Cea mai mare diferență apare în cazul activităților sportive practicate în principal de băieți (55% comparativ cu numai 20% dintre fete).

În majoritatea cazurilor copiii decid cum să-și petreacă timpul liber, însă cu acordul părinților (76,4%). 12,6% susțin că au libertate deplină, decizia referitoare la modul de petrecere a timpului liber aparținându-le în totalitate. Așa cum era de așteptat, există diferențieri semnificative în funcție de sex (băieții fiind într-o mai mare măsură independenți) și în funcție de vârstă (puterea de decizie asupra timpului liber crescând o dată cu vârsta).

Îngrijorător este faptul că la aproximativ 10% din cazuri se poate constata încălcarea dreptului copilului la decizie (numai părinții decid cum să-și petreacă timpul liber, fără să îi întrebe ce vor). Este foarte important ca părintele să stimuleze copilul să învețe să ia decizii și să-și asume responsabilitatea pentru deciziile pe care le ia. Alegerea modului de petrecere a timpului liber este unul din aspectele vieții în care copilul își poate exprima interesele, dorințele și poate fi susținut de părinți în acest sens.

Abuzul în grupul de prieteni

Ipoteza studiului referitoare la potențialul abuzator al grupului de prieteni este confirmată de ponderea ridicată a răspunsurilor (51,2%) care indică prezența unui act abuziv din partea grupului de prieteni. Abuzul psihologic este cel mai frecvent: insultele dețin ponderea cea mai însemnată – aproximativ 40%, amenințările aproximativ 13%. Bătaia a fost recunoscută de 10% dintre copii. De remarcat ponderea însemnată (aproape 20%) a celor care declară că li s-a întâmplat să fie excluși din grup. Astfel, se poate afirma că grupul de prieteni poate fi sursa unor traume emoționale pentru copil, care încearcă să-și stabilească o poziție, un status în interiorul grupului. Din păcate, violența la care sunt expuși zilnic copiii (prin mass-media, familie) contribuie la adoptarea unor comportamente agresive de afirmare ca lider al grupului. (**Anexa I, Tab 12**).

Analizând datele obținute, s-a constatat că abuzul în grupul de prieteni este asociat pozitiv cu factori ce țin de familie: numărul de copii în familie induce mari diferențieri (64,5% dintre cei din familii cu 3 și mai mulți copii față de 50% dintre cei singuri la părinți), ca și existența problemelor în familie (38,9% dintre cei din familii fără probleme, 60,6% dintre cei din familii cu probleme, 72,5% dintre cei din familii cu probleme grave)

Expunerea la violență verbală crește o dată cu vârsta (30% dintre copiii de 10-12 ani comparativ cu 50% dintre copiii de 13 ani și peste au declarat că au fost jigniți sau insultați). Pe de altă parte, băieții sunt mult mai expuși la violență fizică în cadrul grupului de prieteni (16,7% comparativ cu numai 5% dintre fete).

4. Frecvența tipurilor de abuz

Pentru a avea o imagine a frecvenței diverselor tipuri de abuz, copiii au fost rugați să menționeze dacă au fost vreodată victima unui abuz.

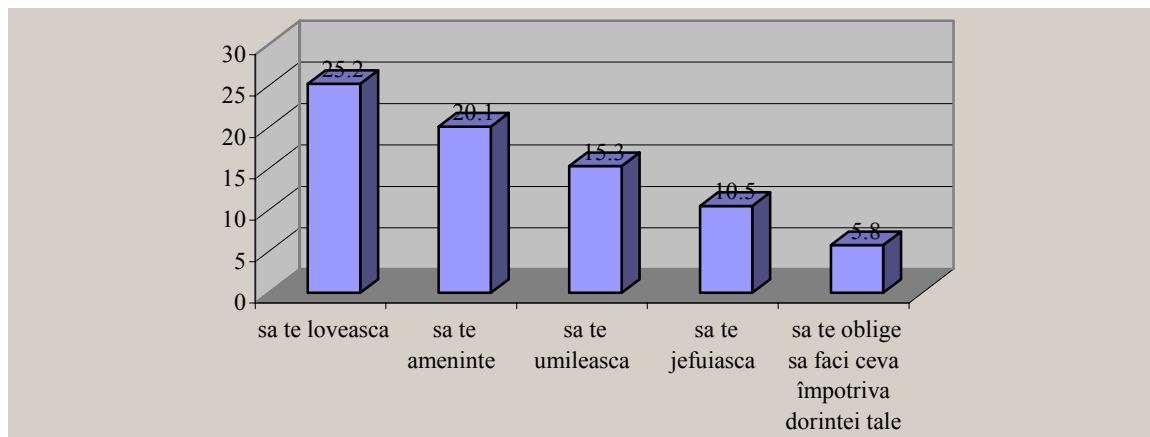
Peste 40% dintre copii au fost victimele unuia dintre abuzurile menționate în **Fig.7**.

După cum se poate observa:

- Abuzul fizic apare ca fiind cel mai răspândit (25%).

- Abuzul psihologic (însușind amenințările și umilirile) este menționat de 35% dintre copiii care au răspuns la întrebări
- Jaful are de asemenea o pondere ridicată: peste 10%.

Fig. 7 Ți s-a întâmplat ca cineva....

Fiind rugați să menționeze cine sunt autorii acestor abuzuri, copiii au indicat de cele mai multe ori persoane cunoscute și chiar apropiate: colegi, prieteni, membrii ai familiei.

În privința *loviturilor*, mai mult de 40% dintre copiii care au fost supuși acestui tip de abuz declară că autorii au fost colegii de școală. Ca și școala, familia este de asemenea un mediu violent: în peste 15% din cazuri autorii lovirilor au fost membrii ai familiei. Au mai fost menționați: vecini (6,7%), prieteni (6%), tovarăși de joacă (4%), alte cunoștințe (6%). Necunoscuții au fost autorii atacurilor în numai 16,1% din cazuri.

În privința *umilințelor*, autorii sunt în mare majoritate colegii (în 60% dintre cazuri), familia deținând o pondere mai mică (7%). Necunoscuții sunt autorii umilințelor în proporție de 11,5%.

Amenințările sunt primite în proporție de o treime de la colegi, în schimb necunoscuții dețin 17,6%, vecinii 13,7%, prietenii 11,8%, iar familia 7,8%.

Autorii *jafurilor* sunt în proporție de peste 70% persoane necunoscute pentru victimă. Colegii dețin și în acest caz o pondere ridicată – 14,8%.

Cei care *i-au obligat să facă diverse lucruri împotriva voinței lor* sunt în aproximativ 60% din cazuri membrii ai familiei. Colegii dețin o pondere de 22%, necunoscuții 11%.

Abuzul sexual a fost recunoscut de 6 copii din totalul de 607 chestionați, având prin urmare o pondere foarte mică. Dintre aceștia, 2 sunt băieți și 4 sunt fete, cel mai mic cu vârsta de 12 ani și cel mai mare cu vârsta de 16 ani. Unul a declarat că a fost obligat să se dezbrace în fața altora, 4 că au fost obligați să se lase mângâiați pe părțile intime ale

corpului, iar unul dintre copii că a fost obligat să aibă contact sexual fără să dorească acest lucru.

În concluzie, *mediul cu riscul cel mai crescut este școala, colegii fiind cel mai frecvent autorii loviturilor, umilințelor și amenințărilor iar profesorii utilizând violența verbală și jignirile.*

Familia este de asemenea un mediu abuziv, părinții, frații sau alte rude fiind în majoritatea cazurilor cei care îi expun pe copii la situații de tip abuziv obligă pe copii să facă lucruri împotriva voinței lor, deținând o pondere însemnată și în cazul violențelor fizice. Dintre abuzurile măsurate, necunoscuții sunt principalii autori numai în cazul jafurilor.

2. Rezultatele testelor de personalitate

Chiar dacă testele proiective utilizate nu pot fi prelucrate statistic ele sunt instrumente valide, standardizate, apte în a oferi informații relevante pentru o evaluare calitativă, structurată a profilului de personalitate și de evidențiere a diferențelor interindividuale semnificative

Având în vedere faptul că cercetarea a presupus două direcții de investigare, una preponderent cantitativă (chestionare, interviuri) și alta calitativă, precum testele proiective, nu se pot face în mod explicit corelații între rezultatele lor. Cu toate acestea informațiile obținute dintr-o direcție sau alta se susțin din perspectiva unor ipoteze. Chiar mai mult, s-au identificat situații în care „discrepanța” dintre rezultate oferă, prin analiză informații surprinzătoare provenind din mediul familial și modul în care copilul îl percepe.

Dacă în cazul chestionarelor copiii își exprimate părerile direct în scris, în cadrul desenului familiei, ele sunt prezentate indirect prin proiecția grafică; modul în care copilul desenează (aici includem toate aspectele grafice, detaliile) reprezintă pentru psiholog punctul de plecare al interpretărilor sale care sunt corelate și analizate împreună cu informațiile oferite de chestionare.

Din analiza răspunsurilor la chestionarele completate de copii, familia este descrisă pozitiv, ca un mediu cald, iubitor.

Analizând desenele putem spune că marea majoritate a copiilor percep familia ca fiind unită și doar o mică parte o proiectează ca dezorganizată. Din acest punct de vedere rezultatele testului coincid cu cele ale chestionarelor.

Aceste rezultate se corelează și cu faptul că o mare parte dintre copii percep relațiile dintre membrii familiei, dintre părinți și copii, ca fiind echilibrate.

În cazurile în care familia este descrisă și percepută ca fiind dezorganizată (cazurile de divorț și cele în care relațiile dintre părinți sunt accentuat degradate) copilul se percepe și se reprezintă prin desen în afara familiei (sentimentul de a fi respins) sau alături de părintele de care este atașat mai mult desenele reflectând trăirile copilului.

Desenul familiei ne permite să aflăm cum este amplasat relațional copilul în familie, felul în care îi vede pe părinți (Familia mea vrăjdită). Chiar dacă copilul consideră că are o familie unită, că se înțelege bine cu părinții, transformarea părinților în animale

dominatoare, agresive poate spune multe lucruri legate de metodele educaționale folosite și de felul în care copilul își percepe de fapt părinții.

Interpretarea psihologică a rezultatelor obținute la **Testul Arborelui** relevă o neconcordanță semnificativă între valorile pozitive obținute la testul familiei (procentul mare de copii care percep familia ca unită și armonios constituită) și valorile negative referitoare la unii factori ai structurii de personalitate surprinși de testul amintit (61,3% dintre copii au o imagine nesatisfăcătoare de sine, 62,5% prezentând un echilibru emoțional deficitar). De așteptat ar fi fost ca numărul mare de copii care au considerat familia fără probleme și ei integrați afectiv în mediul familial să prezinte structuri de personalitate echilibrate, armonioase, fără probleme în sfera emoționalului și a comportamentului. Fapt infirmat prin procentul mare (62,5%) dintre copii prezintă un echilibru emoțional deficitar.

Acest lucru este foarte important în cadrul cercetării de față pentru faptul că evidențiază o situație de fapt care necesită atenție și intervenție și anume aceea că mulți copii își proiectează în mod IDEAL familia. Sub aceste aparențe **Testul arborelui** surprinde copii cu o imagine deficitară a propriilor capacități, copii timizi, cu dificultăți de adaptare, deficiari din punct de vedere motivațional și volitiv, agresivi, instabili etc.

Existența unor asemenea probleme surprinse de **Testul arborelui** ne ajută să înțelegem că de multe ori familia ideală este o dorință a copilului și nu o realitate.

Maniera în care familia participă, contribuie la educarea copilului se regăsește în neconcordanța pe care am evidențiat-o și comentat-o în paragraful de mai sus. Copilul IDEAL pentru părinte este cel cuminte, care învață, care face numai ce zice acesta.

Din păcate mulți dintre părinții consideră că singura metodă educativă este aceea prin care copilul ajunge să se supună total unor cerințe ale adultului fără a avea posibilitatea de a-și exprima propriile opinii, fără a-și manifesta personalitatea, dorințele, aspirațiile.

Mai mult, pedeapsa fizică rămâne alternativa ideală pentru disciplinarea copilului.

„Bătaia e ruptă din Rai „ sau „copilul trebuie alintat doar când doarme” sunt precepte educaționale în baza cărora mulți părinți își educă copiii oferindu-ne informații asupra modului în care se mai face educația azi.

În societatea românească mama, tata reprezintă factorii autorității, ai deciziei. În acest context tradițional, copilul acceptă unele pedepse ca fiind normale în relația lui cu părintele. Aceste situații, acceptate la prima vedere de copil dau naștere unor probleme emoționale ce sunt surprinse în testul arborelui care își dovedește astfel utilitatea.

Structurarea unei personalități fragile cu labilitatea emoțională complică din ce în ce mai mult adaptarea socială a adolescentului care și așa este destul de fragilă prin caracteristicile de vârstă.

Putem afirma că aplicarea eronată a unor metode educaționale tradiționale sau necunoașterea pur și simplu a modului în care un părinte își poate educa copilul poate conduce la efecte negative imediate la nivelul personalității copilului și la efecte dramatice care apar în timp, ele putându-se agrava și croniciza în anumite contexte.

Adulții în general și părinții în special trebuie să știe că mesajele negative se rețin mai ușor decât cele pozitive, etichetările negative se preiau de către copii, se personalizează,

și ajung să creadă că îi caracterizează. Mesajele negative atacă ceea ce ESTE un copil, nu ceea ce FACE un copil. Prin urmare, se asimilează în cadrul conceptului de « EU », iar ceea ce SUNT nu mai poate fi schimbat. Pot schimba ceea ce **fac**, dacă îmi arăți cum, ca părinte, dar nu pot schimba ceea ce **sunt**. Pe termen lung, copiii se identifică cu o imagine negativă despre sine (preluată din mesaje negative) și vor avea performanțe scăzute de succes (școlar, profesional, etc) și așteptări reduse în viață.

Aceste tulburări sunt extrem de grave tocmai de aceea ne preocupăm de modalitățile de depistare a lor, a factorilor de risc și a modalităților de reducere a acestora.

3.Rezultatele chestionarelor aplicate părinților

Familia

Relațiile dintre membrii familiei

De asemenea, părinții au fost rugați să aprecieze mediul familial, în special relația cu copilul, răspunsurile pozitive însumând 95,7%. Totuși, doar 64,6% au considerat că se înțeleg foarte bine. **(Anexa I, Tab 13).**

Copiii au fost considerați cuminiți în 95% dintre cazuri. **(Anexa I, Tab 14).** Acest fapt este important din prisma pedepselor deoarece, în 30% dintre cazuri, atât părinții cât și copiii recunosc prezența pedepselor.

În ceea ce privește responsabilitatea educării copilului, modelul familial este încă unul tradițional în care mama este figura centrală. Astfel, și părinții au recunoscut că mama este cea care petrece cel mai mult timp cu copilul și este mai apropiată sufletește de acesta.

Nu numai apropierea sufletească este specifică mamei, ci și alte activități importante din viața copilului, în 63% din cazuri, părinții au apreciat că mama este aceea care se ocupă mai mult de copil (educație, nevoi primare).

Comparând răspunsurile părinților cu cele ale copiilor, se constată că răspunsurile care indică mama drept persoana cea mai apropiată sau care se ocupă cel mai mult, sunt mai frecvente decât la copii. În primul rând, acest fapt poate fi explicat prin frecvența mai mare a chestionarelor completate de mame (73% din totalul chestionarelor). **(Anexa I, Tab 15, Tab. 16).**

În ceea ce privește monitorizarea activității copilului, în aproape 60% din cazuri părinții au considerat că știu întotdeauna ce face copilul. Este important că nici un părinte nu a

menționat varianta „nu-l întreb niciodată ce face”, deși au existat 5 cazuri de copii care au afirmat că au deplină libertate. (**Anexa I, Tab 17**).

Comparând răspunsurile părinților cu cele ale copiilor, se constată că există diferențe de percepție a libertății. Astfel, dintre copii care au afirmat că familia știe tot timpul ce face, în 24% din cazuri părinții au afirmat că „probabil face și lucruri despre care eu nu știu”, iar dintre copiii care au menționat că reușesc să facă lucruri despre care familia nu știe nimic, 38% dintre părinți au considerat că „știu întotdeauna ce face”. Acest fapt relevă pe de-o parte o lipsă de comunicare între copii și părinți, iar pe de altă parte o lipsă de încredere.

Probleme în familie

Existența problemelor în familie este recunoscută într-o măsură mai mică de către părinți, diferențele nefiind totuși semnificative statistic.

Tab. 2 Cât de des se întâmplă la dvs. în familie...

	Copii			Părinți		
	Des	Rar	Niciodată	Des	Rar	Niciodată
Cearța	7.4%	49.5%	43.1%	2,0%	54,0%	44,0%
Bătăie	0.8%	6.7%	92.5%	0,7%	5,5%	93,8%
Consum excesiv de alcool	2.5%	9.0%	88.5%	1,4%	2,7%	95,9%

Cea mai mare discrepanță se întâlnește în cazul consumului excesiv de alcool, recunoscut de numai 4,1% dintre părinți comparativ cu 11,5% dintre copii.

Analizând toate probleme în familie surprinse de chestionar (menționarea a cel puțin unui aspect dintre următoarele: ceartă, bătaie, consum excesiv de alcool) se observă că părerile sunt mai curând împărțite.

Părinții au recunoscut existența problemelor într-o măsură mult mai mică (numai 13,6% dintre părinții copiilor care menționaseră probleme). (**Anexa I, Tab 18, Tab. 19**).

Pedepse în familie

În ceea ce privește utilizarea pedepselor în familie atât părinții, cât și copiii au recunoscut existența lor în aproximativ 30% din cazuri. Totuși, tabelele de asociere a răspunsurilor relevă diferențe mari. (**Anexa I, Tab 20**).

Este de remarcat corespondența răspunsurilor atunci când nu este vorba de pedeapsă (82%) și lipsa ei atunci când pedeapsa este recunoscută (mai puțin de 40%), ceea ce înseamnă pe de-o parte că părinții își definesc altfel situația, iar pe de altă parte, știind că este un lucru blamat, refuză să dea astfel de informații.

Și în privința modalităților de pedeapsă există diferențe între părinți și copii. Răspunsurile de tip « niciodată » sunt mult mai răspândite în rândul părinților, tinzând să înlocuiască răspunsurile de tip « rar » ale copiilor. Închiderea în locuri întunecoase, înfometarea, bătaia cu cureaua sau alte obiecte, arderea cu obiecte fierbinți nu au fost recunoscute ca pedepse aplicate copiilor de nici-unul dintre părinți, deși au fost menționate de câțiva dintre copii.

Interesant este faptul că importanța anumitor pedepse tinde să fie minimalizată de către copii, sau chiar complet ignorată. Interzicerea unor lucruri care le plac ca modalitate de pedeapsă a fost menționată într-o măsură mai mare de către părinți (aproape 60% au declarat că recurg la această pedeapsă rar, comparativ cu mai puțin de o treime dintre copii).

Pe ansamblu, comparând răspunsurile copiilor și părinților se ajunge la o imagine ușor paradoxală : 75% dintre părinții copiilor care nu menționaseră nici-una dintre pedepse au admis că totuși îi pedepsesc pe copii. O posibilă explicație ar putea fi din nou minimalizarea sau chiar ignorarea unor pedepse de către copii.

Așa cum era de așteptat, pedepsele grave (izolare, înfometare, violență fizică, ardere) sunt recunoscute de mai puțini părinți (numai 25% dintre părinții copiilor le-au menționat). În privința pedepselor foarte grave (violență fizică extremă), dezacordul este total: nu au fost recunoscute de nici-un părinte.

Interesant este că la întrebarea « Cine aplică aceste pedepse ? » nu s-au primit decât două răspunsuri (ambele au ales varianta « tata ») din totalul celor 212 chestionare pentru părinți. De altfel, ponderea non-răspunsurilor în cazul părinților este net superioară față de cea a copiilor, indicând o disponibilitate extrem de scăzută de a dezvălui ce se întâmplă în familie, aceasta rămânând, conform ipotezelor, un mediu închis. (**Anexa I, Tab 21**).

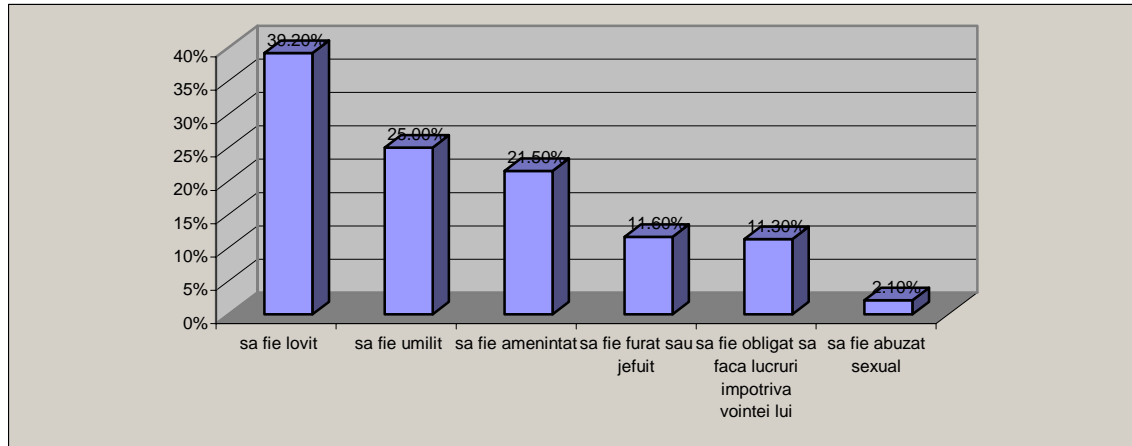
Abuzul în afara familiei

Abuzul în general, nu cel în familie, ci în special cel petrecut la școală sau în grupul de prieteni este recunoscut într-o măsură mai mare de părinți decât de copii. Este posibil ca percepția acestora să fie ușor distorsionată, exagerând pericolele la care aceștia sunt supuși în afara familiei.

Aproape 40% dintre părinți declară că fiii și fiicele lor au fost loviți comparativ cu numai 25% dintre copii. De asemenea, 25% dintre părinți față de 15% dintre copii au menționat umilințele/insulte. De două ori mai mulți părinți (11,3% comparativ cu 6% dintre copii) sunt de părere că aceștia au fost obligați să facă lucruri împotriva voinței lor. Interesant este că și abuzul sexual a fost menționat într-o proporție mai mare de către părinți. Acest

fapt poate fi explicat pe de-o parte printr-o percepție distorsionată, dar, în același timp ar putea fi explicată printr-o mai mare disponibilitate a părinților de a vorbi despre probleme referitoare la viața sexuală.

Fig. 8 Copilului dumneavoastră i s-a întâmplat vreodată.....(răspunsurile părinților)

Comparând răspunsurile copiilor și părinților, se observă că există o corespondență a declarațiilor în aproximativ 58% dintre cazuri în care atât părinții cât și copiii au menționat fie prezența unei forme de abuz (din cele menționate mai sus), fie absența oricărei forme de abuz. În același timp, în 42% de cazuri există diferențe de percepție a situațiilor între părinți și copii, ceea ce denotă o lipsă de comunicare

Mediul cel mai violent este în viziunea părinților școala. (**Anexa I, Tab 22**). De altfel și analiza răspunsurilor la setul de întrebări similare din chestionarul pentru copii indicase aceeași concluzie. La școală se produc mai mult de jumătate dintre violențele fizice, mai mult de trei sferturi dintre umilințe și chiar două treimi dintre jafuri. Singurele abuzuri care nu se produc preponderent în școală sunt amenințările (strada pare să reprezinte în acest caz un pericol mai mare) și lucrurile împotriva voinței proprii (în care familia are rolul cel mai important). Modelul conturat este foarte asemănător celui rezultat din răspunsurile copiilor la aceste întrebări.

Deși școala este menționată drept locul unde copiii au experimentat cele mai multe abuzuri, părinții consideră că există și locuri mai periculoase pentru copiii lor: discotecile, barurile și strada. (**Anexa I, Tab 23, Tab. 24**).

4. Rezultatele FOCUS GROUP-ului

Au fost realizate două focus-grupuri cu copii cu vârste între 10 - 11 ani și 13 – 14 ani acestea având drept scop identificarea tipurilor de abuz la care sunt supuși și a incidenței acestora în principalele medii cu care copilul are contact: familia, școala și grupul de copii în care își petrec timpul liber.

Focus-grupul a fost adaptat vârstei participanților, aceștia fiind angrenați în două jocuri de rol (acțiunea primului se petrece în familie, iar al doilea joc în grupul de prieteni) astfel încât răspunsurile copiilor să se refere la situații concrete, generalizările fiind dificile la această vârstă. Mai mult, metoda este mai puțin formală, putând fi observate

primele reacții ale participanților, chiar dacă ulterior sunt corectate, pentru a oferi răspunsuri dezirabile social.

Structura focus-grupului:

- *joc de rol I* – acțiunea se petrece într-o familie formată din părinți și doi copii. Situația conflictuală este legată de imposibilitatea financiară a părinților de a satisface dorințele ambilor copii (unul dintre copiii dorește să meargă într-o excursie cu școala, celălalt are nevoie de încălțăminte). S-au urmărit mai multe aspecte: *care este modul în care se ia decizia; cum acceptă copiii deciziile părinților; în cazul în care copiii nu respectă deciziile părinților, care sunt sancțiunile pe care aceștia ar trebui să le primească*
- *Set de întrebări privind pedepsele:*
 - care a fost cel mai rău lucru pe care l-au făcut acasă?
 - ce pedepse au primit?
 - cum ar acționa ei dacă ar fi părinți și ar avea un copil neascultător?
 - ce pedepse li se dau la școală?
- *joc de rol II* – acțiunea se petrece la școală, după terminarea orelor, într-un grup de colegi care sunt prieteni. Ceasul unuia dintre copii a dispărut, iar acesta afirmă ca l-ar fi văzut pe unul dintre prieteni ascunzându-l în buzunar. Copiii trebuie să afle dacă acest fapt este adevărat și dacă da, să ia măsurile necesare. S-au urmărit: modalitățile prin care aceștia încearcă să-și convingă prietenii să spună adevărul (argumente, agresivitate fizică sau verbală); modalități de pedepsire a hoțului (excludere din grup, pedepse fizice, blamarea din partea întregii comunități)
- *Set de întrebări privind violența între copii*
 - se întâmplă să se bată sau să se înjure cu colegii de școală?
 - există situații în care trebuie să te bați?
 - este important pentru un copil să știe să se bată?
 - cum au învățat să se bată?

Mediul familial

Mediul familial poate fi unul caracterizat de violență, acest fapt depinzând de un complex de factori. Cercetarea acestui fenomen nu este o întreprindere ușoară având în vedere că familia este încă o instituție închisă. Așa cum arăta Chesnais, (anul și trimitere la bibliografie) „violența între membrii familiei este un lucru despre care nu se vorbește în mod tradițional, este secretă și ascunsă. Prin natura sa, scapă cunoașterii publice: singurii ei martori sunt membrii familiei”.

De aceea s-a ales o abordare indirectă a problemei, discuțiile fiind purtate în jurul situațiilor conflictuale, a momentelor de decizie.

În ambele grupuri, în jocul de rol cu familia decizia luată a fost acceptată de toți participanții, aceștia având același sistem de ierarhizare a nevoilor (au prioritate nevoile primare – hrană, îmbrăcăminte, încălțăminte). În plus, pentru elevii de clasa a VIII-a au apărut doi factori noi care trebuie luați în considerare în momentul deciziei: vârsta copiilor și sexul acestora. Astfel, ar trebui să aibă prioritate frații mai mici și fetele. Argumentele de tipul „e băiat și înțelege el”, au fost menționate atât de băieți cât și de fete. Încă există un model familial în care relațiile dintre frați sunt bazate pe valori precum: ajutorarea celui mai mic, sacrificiul pentru ceilalți membri ai familiei. Tocmai

din această responsabilizare a fraților mai mari față de cei mici apar comportamentele agresive, frații mai mari aplicându-le celor din urmă pedepse fizice pentru comportamente nedorite. Un exemplu este prezentat în caseta de mai jos, unul din copiii de clasa a V-a povestind cum și-a bătut sora mai mică pentru că a luat o notă mică la matematică. Insuccesul școlar este perceput ca un fapt ce trebuie corectat prin mijloace punitive (ceartă, interzicerea activităților plăcute – joacă afară, jocurile pe calculator, privitul la televizor, iar în unele cazuri bătaia).

Cea mai mare boacăna pe care am făcut-o a fost atunci când am bătut-o pe sora mea.

Ai bătut-o?

Da, i-am dat două palme la fund.

De ce?

Pentru că a luat insuficient la matematică și nu mi-a convenit. I-am zis să ia 10 și ea a început să-mi răspundă și atunci m-am enervat și i-am tras două la fund.

Și părinții au aflat?

Da.

Și ce au zis?

M-au certat. Dar nu rău.

Dar acum tu ce crezi, ai greșit atunci sau ...

Am greșit. Nu trebuia să dau în ea, trebuia să-i spun frumos „Cristina nu trebuia să iei insuficient, trebuia să te străduiești mai mult ...”

Decizia părinților poate fi primită în diverse moduri de copii: de la resemnare, la ușoară agresivitate îndreptată spre fratele ce a fost favorizat și până la găsirea de strategii individuale de a ocoli decizia părinților (găsirea unor surse de bani, chiar prin furt). Nerespectarea deciziei părinților a condus discuția către pedepsele pe care le-au primit în familie, copiii împărtășind experiența lor:

- a fost certat, i-au explicat că nu e bine
- l-au pus să facă probleme la matematică, dar pedeapsa a durat numai o zi.
- ceartă, dar i-au luat jucării în continuare
- ceartă, dar “nu m-a pedepsit”
- “m-a pedepsit să stau în casă 2 zile”
- părintele se preface că îl pedepsește pe cel mare (“se face că mă ceartă”) drept exemplu pentru cel mic (i se pare corect să fie amândoi pedepsiți)

Este foarte interesantă diferența de discurs dintre copiii de 10-11 ani și cei de 13-14 ani. Cei mici aduc mereu ca argumente normele pe care le-au asimilat: „nu e bine să bați pe cineva”, „unui copil trebuie să-i explici” etc.

Adolescenții de 13-14 ani au tendința de a considera justificate pedepsele fizice și, în același timp, încearcă să găsească modalități de a le evita sau a minimaliza importanța acestora: „și dacă mă pedepsește să stau în casă, să nu ies afară cu prietenii, găsesc eu ce să fac: stau, ascult muzică, desenez...”, „acum nu mă mai bat, că nu mă prind ...”.

Dacă ai fura, ce ți-ar face părinții tăi?

A, a furat fratele meu, acum 5 ani, 100 000 lei. Au vrut să-i pună mâinile pe aragaz, și eu plângeam și-i ziceam: „Lasă-l mamă în pace!”

Și s-a învățat minte?

Da, da.

...

După aia a început să-l bată. A venit și tata: « De ce furi mă', vrei să te bat? »

« Ah, ... că n-am știut ... ». Era mai mic și nu știa. Dar a vrut să-i pună mâinile pe aragaz, să se învețe minte să nu mai fure !

Dar dacă ai fi fost tu în locul lui ?

Păi nu, că eu nu fur !

Dar ce părere ai despre așa o pedeapsă ? Ar fi fost suficient ca să nu mai iei altădată bani ?

Dar eu nu stăteam dacă eram în locul lui !

Puși în situația de a fi părinți și a pedepsi un copil foarte obraznic, copiii mai mici au o primă reacție agresivă („o-ho, ce i-aș face”) pentru ca apoi să intre barierele formalului „nu l-aș pedepsi, i-aș explica”. Totuși, i-ar aplica diverse pedepse menite a-l învăța minte: „l-aș pune să facă probleme la matematică”, „aș vorbi cu profesorii să-l ascute mai des și dacă nu știe să-i dea 1”, „să-i dai numai apă și pâine” ca să „știe cum e să fii un copil sărac”, „l-aș îmbrăca mai modest”, „nu l-aș lăsa să iasă din casă până nu ar lua o notă bună”.

Procesul educativ este uneori asociat cu o pedeapsă (exercițiile la matematică sunt folosite ca pedeapsă deoarece au un grad mai mare de dificultate pentru copii). De asemenea, discuțiile cu profesorii (momentul evaluării cunoștințelor asimilate) sunt percepute negativ, acesta putând fi un mijloc de constrângere a copilului să-și revizuiască atitudinea. Pe termen scurt, aceste pedepse pot avea efectul scontat, dar pe termen lung vor afecta procesul educativ, mediul școlar fiind perceput ca unul ostil, iar asimilarea cunoștințelor s-ar baza numai pe o motivație extrinsecă (copii nu mai sunt interesați de subiectul lecției ci de memorarea pe termen scurt pentru a obține o notă bună).

Un alt tip de pedeapsă care a fost relevat de răspunsurile copiilor este limitarea nevoilor primare (hrană, îmbrăcăminte), astfel încât copilul să aprecieze la justa valoare eforturile părinților. Totuși, argumentul „ca să știe cum e să fii copil sărac” induce valorizarea negativă a persoanelor sărace. Copiii vor valoriza pozitiv anumite bunuri, iar lipsa acestora va fi considerată o consecință a unui comportament neadecvat. Astfel, este posibil să se inducă stereotipuri ce pot conduce la discriminarea copiilor săraci, a celor care nu au mâncare sau haine scumpe.

Mediul școlar

Relațiile cu profesorii sau cu colegii pot avea uneori un caracter violent, de aceea au fost urmărite și aceste aspecte în timpul focus-group-ului. Întrebați ce pedepse primesc în

general de la profesori atunci când nu sunt cumiți, copiii au menționat atât pedepse fizice cât și interzicerea unor activități plăcute:

- unii dau cu bățul dar nu dau tare”
- 2 colegi s-au bătut în ora de sport și “i-a băgat domn’ profesor aicea și nu știm ce le-a făcut, i-a certat..”
- “m-a pedepsit să stau în clasă o săptămână, să nu ies în pauză”

Aceste metode de sancționare au ca efect îndepărtarea profesorului de elevi. Astfel, chiar dacă un elev are o problemă cu un coleg, nu apelează la profesor decât în ultimă instanță, dacă nu reușește să-și facă dreptate singur. Acest argument este susținut și de al doilea joc de rol, unde, deși se aflau într-o situație conflictuală, copiii nu ar fi apelat în nici un caz la profesor.

Mediul școlar, în general, este perceput ca unul punitiv. Se poate menționa relatarea unei fetițe de clasa a V-a care se juca “de-a grădinița” agresând o păpușă.

Tu ce boacănă ai făcut?

Am rupt nasul de la un maimuțoi.

Cum?

Mă jucam de-a grădinița și dădeam cu bățul ...

Și s-au supărat părinții tăi pentru că l-ai stricat?

Mda.

Și ce ți-au făcut? Te-au certat?

Da.

Ți-au mai luat alte jucării după?

Da. Am o grămadă.

Și le-ai mai ruci nasul?

Nu pentru că nu mă mai joc cu ele.

Dar de ce te jucai așa cu ele, cu bățul?

Păi eram doamna profesoara și ei nu făceau ce trebuie așa că ..

Așa fac de obicei profesorii sau ... de ce le făceai așa?

Așa aveam eu impresia ca fac profesorii.

Și până la urmă fac sau nu așa?

Unii da, dar nu dau tare.

Grupul de colegi sau prieten

i

Grupul de colegi sau de prieteni este un mediu în care copiii deprind o parte din comportamentele agresive – atât verbale cât și fizice. În ambele grupuri analizate, principala cale de rezolvare a conflictelor între copii includea diverse forme de violență. Astfel, întrebați dacă se întâmplă ca unii colegi să se bată între ei la școală, toți au răspuns afirmativ și în același timp au minimalizat importanța acestui fapt: „din când în când”, „doar am împins-o”, „era doar în joacă” etc. Încă din primele clase, grupul de colegi adoptă jocuri foarte violente și de asemenea, un limbaj agresiv. Deși provin din medii diferite, toți copiii adoptă într-o măsură mai are sau mai mică acest model de comportament, altfel riscând să fie excluși din grup. După cum arăta Anne Raulin (2001): „Dacă este adevărat că numai membrii cei mai integrați în cultura străzii participa direct

și în mod obișnuit la hărțuieli stradale, totuși grupul joacă un rol foarte activ prin prezența și prin incitățile sale în transformarea în realitate a violenței, în desfășurarea evenimentelor și în transformarea insultelor interindividuale în fenomene colective. Chiar și adolescenții cei mai rezervați, cei mai pacifiști sau cei mai străini de universul străzii se regăsesc în aceste circumstanțe sub influența grupului.”⁸

În sprijinul acestei idei, vin relatările copiilor de clasa a VIII-a care consideră că bătaia este justificată dacă trebuie să-ți aperi mândria (atunci când ești înjurat sau umilit) sau dacă trebuie să-ți „aperi” un coleg. Dar nu orice coleg merită să fie apărat de către clasă, ci numai cel care adoptă comportamente violente pentru a-i apăra pe toți colegii, indiferent de ce simte pentru acei colegi. Astfel, „cei buni la învățătură nu se bat”, așa că nu sunt apărați de „gașca” din clasă, chiar dacă ar cere ajutorul. Astfel de relații se bazează în principal pe sprijin reciproc și împărtășirea aceluiași set de valori.

În clasă aveți și copii care învață foarte bine, nu?
Da.
Și sunt bătauși?
Nu ... (râsete)
...
Cei care sunt buni, nu se bat.
Da.
Nu se bat. Nu se bat. Dacă ne batem noi în spatele clasei, ei stau și râd.
...
El (*arată spre un coleg*), încă unul gras și D., nimic nu știu. Dacă se ia cineva de ei vin la mine sau la T. . Și eu îi zic: „Pleacă măi de aici. Tu te bați pentru noi?” Și gata.
Și nu-i ajutați?
Nu. Îi mai ajută D. și cu Ț., dar eu le zic: „Măi, nu-i mai ajutați!”

Se poate observa o mare diferență între copiii de 10-11 ani și cei de 13-14, pentru cei mai mici violența este doar o formă de joc, în timp ce la adolescenți, violența devine o normă. Acest fapt este relevat pe de-o parte de jocul de rol, iar pe de altă parte de întrebările din cadrul focus-ului.

Astfel, în timpul jocului de rol II, a cărui acțiune se desfășoară în cadrul grupului de colegi, s-a putut observa că adolescenții apelează la violență ca mijloc de pedepsire a celui care a săvârșit o faptă reprobabilă, în momentul în care au suficiente dovezi că este într-adevăr vinovat. Deja la această vârstă, ideea de „dreptate” este strâns legată de cea de grup, adolescenții nu ar apela la lumea adultă (profesori, părinți, poliție) pentru a restabili ordinea socială. Pedepsa pentru vinovat diferă: dacă acesta este perceput ca fiind inferior din punct de vedere fizic, atunci nu va fi agresat, dar va fi victima violențelor verbale din partea întregii comunități.

⁸ Anne Raulin, 2001, *Anthropologie urbaine*, Ed. Armand Colin, Paris, p. 129

Se observă că pentru adolescenți este foarte important să știe să se bată (cu accent pe apărare), în timp ce copiii de 10-11 ani o privesc tot ca pe o formă de joc. În același timp, diferențele de gen par să se estompeze. Atât fetele cât și băieții împărtășesc aceste valori și chiar povestesc situații în care a fost „justificată” violența.

Comportamentele agresive sunt învățate în cadrul grupului de prieteni, de la cei cu o vârstă mai mare (frați mai mari, vecini, prieteni). Există un adevărat mecanism de socializare agresivă a tinerilor. Violența (verbală sau fizică) devine atât un mijloc de rezolvare a conflictelor cât și o modalitate de comunicare, de exprimare a puterii într-o relație.

Se poate vorbi o subcultură în care copiii și adolescenții sunt inițiați încă de la vârste fragede: “dimensiunea spectacolului în spațiul public (curtea școlii, stradă, teren de joacă, etc.) este un element important al acestei practici în care copilul se inițiază pe măsură ce învață să se apere, să răspundă la o lovitură cu alte lovituri, să își depășească frica, să treacă prin experiența „valorizată și valorizantă” a forței fizice și a curajului. În cadrul acestui proces se construiește o reputație care își are rădăcinile în tipul de conduită bazat pe apărarea onoarei (individului, familiei, prietenilor, comunității), schimburile de lovituri fiind reflectate în violența verbală.”⁹(la bibliografie se trece și localitatea în care a apărut)

5. Rezultatele interviurilor cu profesorii

Interviurile cu profesorii și-au propus să identifice nivelul de informare al profesorilor cu privire la abuzurile asupra copiilor, dar și să identifice posibile soluții la aceste probleme. Astfel a fost abordată problema abuzului în toate mediile: familie, școală, grupul de prieteni.

Din interviuri a reieșit faptul că, deși au cunoștințe despre abuz și au putut observa anumite semne, profesorii nu pot afirma cu certitudine că sunt cazuri de abuz. Acest fapt este cauzat de o lipsă de comunicare elev-profesor, astfel încât profesorii nu au informații decât despre cazurile grave de abuz săvârșite atât de către părinți, cât și de colegi sau prieteni.

Abuzul în familie

Consecințele abuzurilor săvârșite în familie asupra copiilor, identificate de către majoritatea profesorilor se referă în principal la activitatea școlară sau la modul de relaționare al copilului la școală: „consecințe psihice și performanțe școlare scăzute”, „randament școlar scăzut”, „izolare de colectiv”, „timiditate excesivă”, „absențe nemotivate”.

Astfel, și mijloacele de reducere a consecințelor, menționate de către intervievați, sunt tot cele legate de școală și atribuțiile profesorilor: „consiliere școlară cu copilul”, „consiliere cu părinții”, „urmărirea evoluției copilului de către profesori sau diriginți”.

Totuși, fenomenul ar putea fi redus, acționând asupra cauzelor, cea mai importantă fiind lipsa de informare asupra mijloacelor de educare a copilului, asupra consecințelor pe care

⁹ Anne Raulin, 2001, *Anthropologie urbaine*, Ed. Armand Colin, Paris, p. 129

le pot avea atât abuzurile fizice cât și cele emoționale, despre rolul familiei în dezvoltarea psihică a copilului.

De aceea, prima instituție asupra căreia trebuie acționat este familia: oferirea de informații, consiliere părinților. Astfel, un rol important trebuie să-l poarte mass-media care trebuie, pe de-o parte, să ofere informații despre acest fenomen, iar pe de altă parte să reducă expunerea publicului la imagini violente, acest fapt având consecințe importante atât asupra părinților cât și asupra copiilor.

Un rol important îl poate juca profesorul sau dirigintele care ar trebui să aibă discuții cu părinții pe această temă, să le explice părinților ce efecte pot avea abuzurile emoționale și fizice asupra copiilor, ce metode de stimulare și convingere ar fi mai utile. De asemenea, acesta ar putea sesiza serviciile specializate pentru protecția copilului, în momentul în care observă primele semne de abuz asupra unui copil.

Abuzul în școală

Școala reprezintă un sediu cu un potențial abuziv ridicat, abuzurile fiind săvârșite de către alți elevi sau de către profesori.

În ceea ce privește primul tip de abuz, acesta este determinat de o carență educativă a familiei, care nu a transmis copilului mijloace de interacțiune non-violente sau de grupul în care copilul își petrece timpul liber. De asemenea, sărăcia (lipsurile materiale sau financiare) este identificată drept cauză a comportamentelor agresive, în special cele legate de aspectele materiale sau financiare (furatul banilor sau a pachetului de mâncare). În general aceste abuzuri sunt săvârșite de colegii mai mari sau de către adolescenți din afara școlii.

Măsurile care pot fi luate în astfel de cazuri, identificate de profesori, sunt foarte diferite. Unii profesori optează pentru o colaborare mai bună între profesori și părinți, astfel încât copilul să fie supravegheat permanent. Alți profesori ar apela la alte instituții ale statului, în principal la poliție. O altă posibilitate preferată de către respondenți este sancționarea școlară a elevilor care se fac vinovați de acte de abuz asupra colegilor lor, prin intermediul consiliului profesoral. O altă abordare o reprezintă îmbunătățirea comunicării între profesor și elev, prin stimularea discuțiilor privind problemele pe care le întâmpină în viața de zi cu zi.

Abuzurile săvârșite de profesori reprezintă o altă problemă identificată de intervievați. Pe de-o parte sunt forme de abuz prin sistemul de notare a elevilor (se dau note mici la diverse materii pentru comportamentul copiilor), iar pe de altă parte sunt forme de abuz fizic. Toate acestea au fost explicate prin „lipsa de profesionalism” a unor profesori, aceștia încercând să compenseze necunoașterea tehnicilor de conducere a unui grup, cu metode punitive.

O soluție la această problemă ar fi selectarea mai riguroasă a profesorilor. Câțiva respondenți au avansat chiar ideea sancțiunilor drastice pentru acești profesori care agresează fizic copiii: desfacerea „contractului de muncă”

Abuzul asupra copiilor în alte medii

Strada este percepută de profesori ca un mediu nesigur, iar faptul că părinții sunt mult timp la serviciu și nu își pot supraveghea copiii crește șansele ca aceștia să fie agresați fizic. De altfel, nesiguranța străzii este o caracteristică valabilă și pentru adulți, nu numai pentru copii.

Mediul cel mai nesigur identificat de profesori este grupul de prieteni („anturajul”), care pe de o parte poate atrage copilul în situații cu risc foarte ridicat, iar pe de altă parte poate constitui chiar un mediu abuziv, în cazul unor conflicte între membrii grupului. Grupul de prieteni este perceput a avea o mare influență asupra copilului, transmițându-i un set de valori ce este, în cele mai multe cazuri, indezirabil social.

În legătură cu grupul de prieteni și de locurile unde își petrec timpul liber, au fost menționate câteva locuri cu un grad ridicat de violență: discotecile, barurile și internet-cafe-urile. Acestea sunt locuri în care copilul învață să bea și să fumeze, iar în ultimii ani chiar să consume droguri.

Astfel, intervievații au ridicat problema implicării poliției în protecția copiilor în locurile publice, recomandând interzicerea accesului minorilor în astfel de locuri.

6. Rezultatele focus-ului realizat cu specialiști

Au fost organizate două focus-group-uri cu specialiștii din sectorul 2, al căror obiectiv a fost acela de a formula recomandări, măsuri ce ar trebui luate pentru a preveni fenomenul și pentru a asigura servicii de calitate copiilor ce au fost victime ale abuzurilor. Discuțiile au fost centrate în principal pe abuzul în familie, acesta fiind mai greu de descoperit și dovedit, și de asemenea, având consecințele cele mai grave la nivel psihologic. Participanții la focus au fost specialiști din diverse arii de intervenție: poliție, departamentul pentru protecția copilului, școală, servicii medicale, biserică.

Discuțiile au plecat de la identificarea principalelor cauze ale fenomenului. Primul factor declanșator al comportamentelor abuzive ce a fost menționat a fost sărăcia. Lipsa resurselor financiare îi determină pe unii părinți să își exploateze copiii și să îi abuzeze. Încercând să ofere o explicație mai detaliată a fenomenului, participanții au căzut de acord că sărăcia este mai degrabă un factor contextual, și nu unul cauzal. Există cazuri în care copiii abuzați proveneau din familii cu o situație materială bună și de asemenea, foarte multe familii cu resurse financiare limitate ce nu și-au abuzat niciodată copiii.

Ceea ce determină comportamentele abuzatoare este incapacitatea adulților de a face față problemelor sociale zilnice, apelând în cele mai multe cazuri la consumul de alcool. Pierderea locului de muncă este doar un exemplu de experiență ce are drept consecință crearea unui mediu tensionant în familie, de multe ori conflictele dintre soți fiind transferate în relația cu copiii.

De asemenea, preluarea modelelor familiale tradiționale în care bătaia copiilor este un mijloc de educare este un alt factor, cu atât mai mult în cazul părinților ce au fost abuzați în copilărie.

În ceea ce privește intervenția în cazurile de abuz, există o multitudine de factori care îngreunează acest proces.

O problemă importantă identificată de persoanele intervievate, în cazurile de abuz în familie, este structura închisă a acesteia. Violența domestică este un fapt despre care nu trebuie discutat în afara familiei, și atâta timp cât legile nu sunt încălcate flagrant, nimeni nu are dreptul să intervină. Astfel, polițiștii care intervin nu au sprijinul comunității (vecini, rude), pentru a sancționa pe cei care își agresează familia. Este foarte greu să obții informații, chiar și de la victime. Uneori le este frică de agresor, alteori consideră aceste acte drept legitime.

De asemenea, polițiștii au atras atenția asupra cadrului legal care nu le va mai permite să intervină în cazurile de violență domestică ce au loc în locuința proprietate privată, decât trecând prin proceduri birocratice îndelungate.

Reprezentanții Direcției pentru Protecția Copilului (care are responsabilitatea intervenirii și luării măsurilor necesare pentru respectarea interesului copilului) au menționat o serie de probleme cu care se confruntă: lipsa informării privind serviciile existente (părinții află de la părinți că pot beneficia de consiliere sau alte tipuri de servicii), lipsa mijloacelor de constrângere a părinților abuzatori să participe la consiliere, lipsa investigațiilor medicale de urgență pentru copii întârzie plasarea acestora în centre de protecție atunci când situația o cere.

Având în vedere toate aceste aspecte, au fost formulate o serie de recomandări pentru îmbunătățirea situației. Astfel, o primă necesitate ce a fost menționată a fost colaborarea între instituțiile care au responsabilități în domeniu. O posibilitate de întărire a colaborării este organizarea de întâlniri periodice între profesori, asistenți sociali și psihologi din cadrul direcției pentru protecția copilului, polițiști și preoți.

De asemenea, a fost accentuată necesitatea implicării bisericii în reducerea fenomenului și a efectelor acestuia (identificarea cazurilor, semnalarea acestora la poliție, consilierea victimelor abuzurilor).

Pentru prevenirea fenomenului, informarea este considerată primul pas. În primul rând trebuie informați părinții privitor la metodele de educare și psihologia copilului.

Un alt grup ce necesită formare îl reprezintă cadrele didactice. Educatorii, învățătorii și profesorii au nevoie de informații pentru a fi capabili să identifice cazurile de abuz, și de asemenea, să refere cazul instituțiilor competente. În acest sens, s-a accentuat ideea creșterii rolului psihologului și consilierului școlar pentru a interveni în orice tip de abuz (în familie, la școală, în grupul de prieteni).

În ceea ce privește abuzurile ce au loc în afara familiei sau școlii (în discotecă, internet-café, baruri), poliția joacă rolul cel mai important. O recomandare ar fi ca polițistul de proximitate să-și stabilească o relație permanentă cu copiii, în cadrul școlii, astfel încât să aibă informații despre locurile cu risc ridicat pentru copii.

CONCLUZII

O primă concluzie a studiului de față este aceea că deși copiii descriu mediul familial ca unul pozitiv (iubitor, vesel, liniștit) testele psihologice aplicate au relevat prezența unor tulburări comportamentale și trăirii unor traume în cadrul familiei. Această situație necesită atenție pentru că ea exprimă de fapt nevoile copilului și nu ceea ce primește de fapt. Asigurarea unui climat familial armonios, echilibrat plin de afecțiune și grijă se identifică ca o necesitate pentru dezvoltarea echilibrată a copilului.

Cele mai frecvente forme de abuz evidențiate de cercetarea prezentă sunt:

Abuzul psihologic are o răspândire mai largă decât cel fizic și nu prezintă diferențieri semnificative în funcție de nici-un criteriu luat în calcul. Este un lucru aproape obișnuit atât familie, cât și la școală sau în grupul de prieteni. Cearta, insultele, amenințările, interdicția unor lucruri care le fac copiilor plăcere sunt cele mai frecvente abuzuri în toate mediile analizate.

Abuzul psihologic este determinat de o multitudine de factori dintre care menționăm:

- condițiile socio-economice ale familiei;
- sistemul precar al educației părinților;
- sistemul de învățământ ca structură, programă, mentalitate și atitudini față de copii;
- modelul de interacțiune agresiv, violent promovat la nivelul societății actuale prin diverse canale media (filme, jocuri pe calculator, muzică, locuri de petrecere a timpului liber) sau relații interumane;

Abuzul fizic chiar dacă a fost mai puțin recunoscut, nu înseamnă că în mod real are o incidență mult mai scăzută. Cercetarea a reflectat faptul că abuzul fizic este perceput ca o metodă „normală de educare” acceptată și asimilată în egală măsură de părinți și de copii.

Mediile în care se produce abuzul

Mediul cel mai abuziv pare să fie școala. Trebuie menționată rezerva autorilor față de această afirmație întrucât este foarte posibil ca nu frecvența ci numai recunoașterea abuzurilor să fie mai mare în acest caz. Familia rămâne un mediu relativ închis, abuzul în cadrul ei putând fi subdeclarat.

1. Abuzul în școală

Sintetizând rezultatele cercetării putem afirma că următoarele aspecte reprezintă factori favorizanți ai abuzului:

- existența problemelor în familie se răsfrânge și asupra comportamentului de la școală; copiii care provin dintr-un mediu familial cu probleme, dezvoltă un comportament agresiv și interacționează violent;
- lipsa supravegherii din partea cadrelor didactice creează condiții favorabile producerii abuzurilor între elevi;

- lipsa încrederii în cadrele didactice face ca aceste comportamente abuzive să nu fie semnalate și sancționate ceea ce determină extinderea lor;
- unele cadre didactice prin comportamente, atitudini și metode de disciplinare reprezintă adesea surse de abuz;
- perpetuarea sistemului educativ în care sunt utilizate pedepse precum efectuarea sarcinilor școlare suplimentare va conduce la situația în care mediul școlar să fie considerat unul ostil, afectând profund motivația intrinsecă de dezvoltare personală prin cunoaștere
- sistemul de învățământ actual nu încurajează participarea copiilor și exprimarea opiniei, implicarea lui în procesul educativ. Acest fapt are consecințe pe termen lung promovând o atitudine pasivă față de problemele comunității;
- modelul neparticipativ de pregătire are consecințe nu numai la nivel comportamental ci se reflectă și în nivelul cunoștințelor asimilate – analiza chestionarelor a relevat curențe în exprimare, redactarea scrisă (limbaj sărac, greșeli gramaticale și caligrafice inadecvate vârstei și nivelului de pregătire)

2. Abuzul în familie

Au fost identificați următorii factori favorizanți ai abuzului:

- existența problemelor în familie (violență, în special violență fizică și alcoolism, nivel de educație scăzut)
- lipsa de informare, pregătire și educare în exercitarea rolului de părinte sau educator conduce la abordări neadecvate a copilului și la greșeli care pot avea repercusiuni grave asupra dezvoltării copilului.
- numărul de copii în familie este de asemenea un indicator relevant al riscului de producere a abuzului (familiile cu mulți copii dezvoltă într-o mai mare măsură un comportament abuziv, în special între frați)
- sexul pare să inducă diferențieri semnificative, băieții fiind mai expuși la abuz (în special violență) decât fetele.
- rețeaua de servicii sociale sau de suport pentru familie și copil este încă insuficient dezvoltată sub aspectul intervenției specifice.

3. Violența în grupurile de prieteni

- este specifică în special copiilor cu vârste mai ridicate
- este determinată de reproducerea comportamentului violent pe care copiii îl învață fie acasă, fie chiar în grupul de prieteni
- lipsa supravegherii din partea părinților face ca grupul de prieteni să aibă o mare influență asupra copilului în momentul definirii și învățării valorilor sociale
- expectanțele copiilor referitoare la evoluția lor în viitor din punct de vedere profesional și social sunt nerealiste și profund influențate de modelele promovate de mass media sau alte surse, criteriile avute în vedere referindu-se la câștiguri mari și succes social.

- statuarea poziției în cadrul grupului de prieteni și rolul pe care îl are frecvent violența, forța, umilirea în impunerea unui leader conduc la perpetuarea intergenerațională a acestui tip de comportament

Trebuie menționat că multitudinea de surse care generează factori de risc ai abuzului fac greu controlabil acest aspect și dezvoltarea de programe de prevenire și intervenție.

Totuși, se poate afirma că fenomenul poate fi redus prin cooperarea mai multor instituții: școală, poliție, direcțiile pentru protecția copilului, biserică. Principalele arii de activitate ce trebuie îmbunătățite sunt: informarea tuturor actorilor implicați, procesul de identificare a cazurilor de abuz și reducerea birocrăției în intervenție.

VII RECOMANDĂRI

Diverse studii sau cercetări în domeniu au conturat recomandări în vederea reducerii condițiilor și factorilor favorizanți abuzului.

Acest studiu nu prezintă recomandări generale ci prioritățile de acțiune identificate de toți participanții la cercetare:

- includerea profesioniștilor care lucrează cu copii în programe de informare și formare pentru asimilarea cunoștințelor, informațiilor recente și abilităților în lucrul cu copilul;
- crearea unor centre resurse de informare-documentare și consiliere pentru părinți pentru însușirea unor metode alternative de educare în vederea evitării diverselor forme de abuz;
- crearea unui cadru formal de cooperare pluriinstituțională și multidisciplinară pentru asigurarea unei intervenții continue și eficiente;
- aplicarea legislației în vigoare și adaptarea acesteia la cerințele și nevoile concrete pentru a permite o intervenție rapidă (evitarea procedurilor birocratice);
- responsabilizarea mass mediei în sensul promovării unui comportament nonagresiv în cadrul emisiunilor prezentate și a unei atitudini civice;
- crearea unor alternative de petrecere a timpului liber pentru copii și tineri care să asigure un mediu securizant și condiții de manifestare a creativității și de participare (cercuri pe diverse domenii de interes, cluburi ale copiilor, dezvoltarea unor facilități și programe sportive);
- reducerea accesului copiilor la substanțe care provoacă dependență (tutun, alcool, droguri) prin aplicarea strictă a legislației și responsabilizarea comunității;
- dezvoltarea unei rețele de centre de consiliere și centre de protecție specializate în protecția, tratamentul și reabilitarea copilului victimă a abuzului;
- îmbunătățirea accesului copilului și familiei la aceste servicii specializate.

ANEXE I

1. CHESTIONARUL PENTRU ELEVI

Fig. 1 Ai dori să schimbi ceva la familia ta?

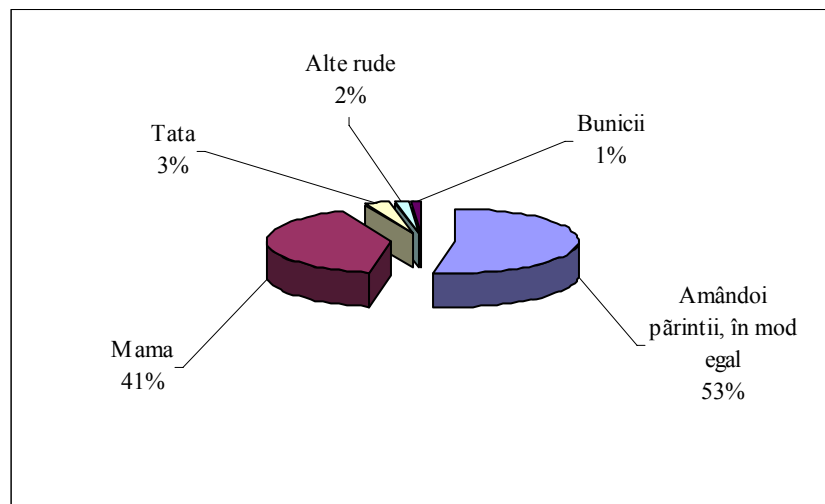
Tab. 1 Cât de des se întâmplă la tine în familie...

	Des	Rar	Niciodată
Ceartă	7.4	49.5	43.1
Bătaie	0.8	6.7	92.5
Consum excesiv de alcool/beție	2.5	9.0	88.5

Tab. 2 Ți s-a întâmplat să te simți nedorit sau neiubit îndeajuns?

	Copii din familii în care nu au fost menționate probleme	Copii din familii cu probleme	Total
Rar	19.5	41.2	31.8
Des	3.5	9.4	6.9
Niciodată	77.0	49.4	61.3

Fig.2 Cine se ocupă mai mult de tine?

Tab.3 Părinții

	Urmăresc notele	Vin la ședințele cu părinții
Des	77.0%	82.0%
Rar	19.4%	15.0%
Niciodată	3.6%	2.9%

Tab. 4. Cât de des își arată părinții (întreținătorii) tăi iubirea față de tine (te îmbrățișează, te sărută, te mângâie)?

Cât de des își arată părinții (întreținătorii) tăi iubirea față de tine (te îmbrățișează, te sărută, te mângâie)?	
Zilnic	51.2%
Nu chiar zilnic, dar destul de des	39.6%
Rareori	8.7%
Niciodată	0.6%
Total	100.0%

Tab. 5 Ți se întâmplă să te simți nedorit sau neiubit îndeajuns?

Ți se întâmplă să te simți nedorit sau neiubit îndeajuns?	
Rar	31.8%
Des	7.0%
Niciodată	61.2%
Total	100.0%

Tab.6 Cât de des faci următoarele lucruri?

	Zilnic	Saptamânal	Foarte rar	Niciodata
A face curat în casa	13.5	17.9	40.2	28.5
A spala	2.2	5.9	21.5	70.3
A gati	3.9	3.5	20.8	71.8
A avea grija de fratii mai mici	5.9	2.0	12.6	79.4
A munci pentru bani	1.4	0.6	4.3	93.6
A cersi		0.4	1.2	98.4

Tab.7 Desfășurarea unor activități în funcție de numărul de copii pe familie

		Zilnic	Saptamânal	Foarte rar	Niciodata
A face curat în casa	1 copil	6.6%	11.2%	43.1%	39.1%
	2 copii	12.4%	20.1%	42.9%	24.7%
	3 copii si mai multi copii	25.2%	23.7%	30.4%	20.7%
A munci pentru bani	1 copil	-	0.6%	1.3%	98.1%
	2 copii	2.3%	0.5%	4.7%	92.5%
	3 copii si mai multi copii	1.8%	0.9%	8.2%	89.1%

Tab.8 Ți se întâmplă să....

	Des	Rar	Niciodata
Esti certat	22.8	68.1	9.1
Ti se interzic anumite lucruri care îți plac (sa te întâlnești cu prietenii, sa te uiti la televizor, sa te joci la calculator etc.)	10.4	31.7	58.0
Esti batut cu palma	1.2	26.6	72.1
Ti se vorbeste urât, esti înjurat	1.5	5.2	93.3
Esti batut cu cureaua sau alte obiecte	1.1	2.5	96.4
Esti închis într-o camera singur	0.2	2.1	97.7
Esti pedepsit sa stai în genunchi	0.6	1.7	97.7
Nu ti se mai da mâncare	1.5	0.6	97.9
Esti ars cu obiecte fierbinti (tigara, fierul de calcat etc.)	0.4	0.4	99.2
Esti închis într-un loc întunecos	0.2	0.4	99.4
Esti lovit cu capul de pereti sau alte obiecte dure	0.2	0.2	99.6

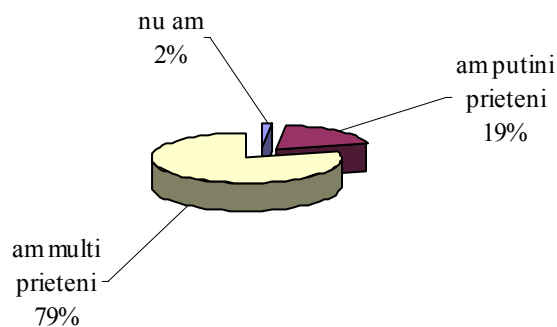
Tab.9 Cât de des ți se întâmplă...

	Des	Rar	Niciodata
Sa fii jignit/insultat	11.0	45.7	43.2
Sa fii amenintat	5.6	18.6	75.8
Sa fii furat (sa ti se ia banii sau alte lucruri)	2.8	15.4	81.8
Sa fii batut	2.8	15.4	81.8

Tab.10 Pedepsele profesorilor:

	Des	Rar	Niciodata
Te bat	0.8	5.7	93.5
Îți interzic unele lucruri care îți plac	4.7	11.9	83.4
Te cearta, te jignesc	6.1	22.0	72.0
Te sfatuieste cum sa faci ca sa nu mai gresești	50.1	30.6	19.3

Fig.3 Câți prieteni aveți?

Tab.11 Ce faci în timpul liber?

	Des	Rar	Niciodata
Ma uit la televizor	81.2	15.8	3.0
Ma întâlnesc cu prietenii	67.6	27.2	5.2
Fac sport	52.7	38.9	8.4
Citesc	34.0	56.7	9.3
Ma joc la calculator	47.9	26.2	25.9
Ma duc la Internet Cafe	15.9	28.0	56.1

Tab.12 Ți s-a întâmplat ca prietenii tăi....

	Des	Rar	Niciodata
Sa te jigneasca/insulte	6.4%	36.7%	56.8%
Sa te bata	1.6%	8.9%	89.5%
Sa te ameninte	2.6%	10.5%	86.9%
Sa te excluda din grup	2.6%	15.2%	82.2%

2. CHESTIONARUL PENTRU PĂRINȚI

Tab. 13 Cât de bine vă înțelegeți cu copilul dumneavoastră?

	%
Foarte bine	64.6
Bine	31.1
Nici bine, nici prost	1.4
NR/NS	2.8
Total	100

Tab.14 În general, copilul dumneavoastră este cuminte?

	%
Da	95,1
Nu	3,8
NR/NS	1,1
Total	100

Tab.15 De cine se simte mai apropiat copilul dumneavoastră?

	nimeni	mama	tata	bunicii	frații	altcineva
cu cine petrece timpul liber	0.5%	70.1%	11.4%	5.5%	8.0%	4.5%
îl mângâie când are o durere		91.0%	6.0%	2.0%		1.0%
se simte cel mai apropiat sufletește	0.5%	86.1%	10.0%	1.0%	1.5%	1.0%
îl ascultă și îl ajută când are o problemă		85.4%	11.6%	1.5%	0.5%	1.0%

Tab.16 Cine se ocupă mai mult de copilul dumneavoastră?

	% răspunsuri părinți
mama	63.2
tata	1.9
amandoi par	29.7
bunicii	3.8
alte rude	0.9
altcineva	0.5
Total	100

Tab.17 Cât de supravegheat este copilul dumneavoastră?

	%
stiu intotdeauna ce face	59.4
probabil face si lucruri despre care eu nu stiu	34.0
nu-l întreb niciodată ce face	0.0
NS/NR	6.6
Total	100

Tab.18 Corespondența răspunsurilor părinți - copii privind existența problemelor în familie

		Părinți	
		Nu există probleme	Există probleme
Copii	<i>Nu există probleme</i>	54,9%	45,1%
	Există probleme	40,5%	59,5%

Tab.19 Corespondența răspunsurilor părinți - copii privind existența problemelor familiale grave

		Părinți	
		Nu există probleme	Există probleme
Copii	<i>Nu există probleme</i>	96,3%	3,7%
	Există probleme	86,4%	13,6%

Tab.20 Pedepsele aplicate copilului în familie

	Copii			Părinți		
	Des	Rar	Niciodata	Des	Rar	Niciodata
Ceartă	22.8	68.1	9.1	24,7%	67,6%	7,6%
Interzicerea anumitor lucruri care le plac	10.4	31.7	58.0	10,7%	58,4%	30,9%
Este închis într-o cameră singur	0.2	2.1	97.7		0,8%	99,2%
Este închis într-un loc întunecos	0.2	0.4	99.4			100,0%
Nu i se mai da mâncare	1.5	0.6	97.9			100,0%

I se vorbește urât, este înjurat	1.5	5.2	93.3		2,5%	97,5%
Este pedepsit să stea în genunchi	0.6	1.7	97.7		2,5%	97,5%
Este batut cu palma	1.2	26.6	72.1	0,8%	21,3%	77,9%
Este batut cu cureaua sau alte obiecte	1.1	2.5	96.4			100,0%
Este ars cu obiecte fierbinti (tigara, fierul de calcat etc.)	0.4	0.4	99.2			100,0%

Tab.21 Corespondența răspunsurilor părinți – copii privind prezența pedepselor în familie

În viziunea copiilor		În viziunea părinților	
		Nu	Da
Pedepse	Nu	25.0%	75.0%
	Da	16.8%	83.2%
Pedepse grave	Nu	88.6%	11.4%
	Da	75.9%	24.1%
Pedepse foarte grave	Nu	100.0%	0%
	Da	100.0%	0%

Tab.22 Corespondența răspunsurilor privind prezența a cel puțin unui tip de abuz

		Prezența abuzului (în viziunea părinților)	
		0	1
Prezența abuzului (în viziunea copiilor)	0	59.2%	40.8%
	1	43.9%	56.1%

Tab.23 Unde s-a întâmplat...

	acasa	la scoala	în discoteca	pe strada	alt loc
Să fie lovit	22.2%	54.0%		20.6%	3.2%
Să fie umilit	6.1%	75.8%		15.2%	3.0%
Să fie amenințat	14.3%	39.3%	3.6%	42.9%	
Să fie jefuit		61.5%		38.5%	
Să fie obligat să facă lucruri împotriva voinței lui	70.0%	20.0%		10.0%	
Să fie abuzat sexual		100.0%			

Tab.24 Cum apreciați siguranța copilului dumneavoastră ?

	Nu exista pericole	Exista unele pericole	Exista multe pericole
La școală	29.5	62.5	8.0
Pe stradă	5.5	62.4	32.0
În discotecă, baruri	10.4	18.8	70.8
Acasă la prieteni/cunoștințe	64.6	30.6	4.8
În excursii, tabere	15.8	77.2	7.0
Cluburi sportive sau artistice	39.5	52.4	8.2

ANEXA II

Cod chestionar _____

CHESTIONAR PENTRU ELEVI

1. Descrie în câteva cuvinte familia ta:
 - a. indiferentă
 - b. prea grijulie
 - c. iubitoare
 - d. severă
 - e. cu certuri dese
 - f. veselă
 - g. liniștită, calmă
 - h. deseori se ajunge la bătaie
 - i. îți pretinde să asculți fără condiții
 - j. te tratează ca pe o persoană matură
 - k. altfel

2. Ai dori să schimbi ceva la familia ta?
 - a. Da
 - b. Nu
3. Ce anume?
 - a. _____
 - b. _____
 - c. _____

4. De obicei, mâncarea pe care o primești acasă este suficientă, te saturezi?
 - a. Da
 - b. Nu

5. Cum apreciezi că este mâncarea?
 - a. Îmi place
 - b. Nu-mi place

6. Familia ta îți cumpără suficiente haine?
 - a. Da
 - b. Nu

7. Cum apreciezi că sunt hainele tale față de cele ale colegilor?
 - a. La fel
 - b. Mai bune
 - c. Mai proaste

8. Ești mulțumit de locuința familiei tale?
 - a. Da
 - b. Nu

9. Ai o cameră numai a ta?

- a. Da
- b. Nu

10. Ai un birou sau o masă la care îți faci temele?

- a. Da
- b. Nu

11. Atunci când ești bolnav, ești îngrijit bine, ți se acordă o atenție mai mare?

- a. Da
- b. Nu

12. Familia ta îți cumpără suficiente caiete, cărți și alte rechizite de care ai nevoie la școală?

- a. Da
- b. Nu

13. Cine te ajută cel mai mult la teme sau să înveți pentru școală?

- a. Mama
- b. Tata
- c. Ambii părinți
- d. Bunicii
- e. Frații mai mari
- f. Alte rude. Care?
- g. Mediatorul
- h. Nimeni

14. Cum țin părinții (întreținătorii) tăi legătura cu școala?

	Des	Rar	Niciodată
14.a. Urmăresc prezența la școală	1	2	3
14.b. Vorbesc cu profesorii	1	2	3
14.c. Urmăresc notele	1	2	3
14.d. Vin la ședințele cu părinții	1	2	3

15. Ne poți spune de cine din familia ta ești mai apropiat:

	nimeni	mama	tata	bunicii	frații	Altcineva Cine?
15.a. Petreceți timpul împreună (joacă, plimbări, filme, spectacole)	1	2	3	4	5	6
15.b. Te mângâie când ai o durere	1	2	3	4	5	6
15.c. Te ascultă și te ajută când ai o problemă	1	2	3	4	5	6
15.d. Te simți cel mai aproape sufletește	1	2	3	4	5	6

16. Cât de des își arată părinții (întreținătorii) tăi iubirea față de tine (te îmbrățișează, te sărută, te mângâie)?

- a) Zilnic
- b) Nu chiar zilnic, dar destul de des
- c) Rareori
- d) Niciodată

17. Cine se ocupă mai mult de tine?

- a. Mama
- b. Tata
- c. Amândoi părinții, în mod egal
- d. Bunicii
- e. Alte rude. Care?

18. Ți se întâmplă să te simți nedorit sau neiubit îndeajuns?

- a. Rar
- b. Des
- c. Niciodată

19. Se întâmplă sa fi lăsat singur acasă mai multe zile (eventual împreună cu alți frați)?

- a. Rar
- b. Des
- c. Niciodată

20. Cât de supravegheat te simți de către familia ta?

- a. Familia știe tot timpul ce fac
- b. Reușesc să fac lucruri despre care familia mea nu știe nimic
- c. Nimeni nu mă întreabă niciodată ce fac

21. De obicei, atunci când greșești ești pedepsit?

- a. Da
- b. Nu

22. Ce fel de pedepse primești?

	Des	Rar	Niciodată
22.a. Ești certat	1	2	3
22.b. Ți se interzic anumite lucruri care îți plac (să te întâlnești cu prietenii, să te uiți la televizor, sa te joci la calculator etc.)	1	2	3
22.c. Ești închis într-o cameră singur	1	2	3
22.d. Ești închis într-un loc întunecos	1	2	3
22.e. Nu ți se mai dă mâncare	1	2	3
22.f. Ți se vorbește urât, ești înjurat	1	2	3
22.g. Ești pedepsit să stai în genunchi	1	2	3
22.h. Ești bătut cu palma	1	2	3
22.i. Ești bătut cu cureau sau alte obiecte			

22.j. Ești ars cu obiecte fierbinți (țigara, fierul de călcat etc.)	1	2	3
22.k. Ești lovit cu capul de pereți sau alte obiecte dure	1	2	3

23. De obicei, când ești pedepsit acasă, consideri că ești vinovat pentru cele făcute?

- Întotdeauna sunt vinovat
- De cele mai multe ori sunt vinovat
- Uneori sunt vinovat, alteori nu
- De cele mai multe ori nu sunt vinovat
- Niciodată nu sunt vinovat
- Nu e cazul

24. Cum te simți, în majoritatea cazurilor când ești pedepsit?

- neînțeleș
- jignit
- indiferent
- nefericit
- revoltat
- părășit
- fără apărare
- trist
- neliniștit

25. Ce faci atunci când ești pedepsit?

- plângi
- vorbești cu cineva. Cu cine?
- îți închipui că te răzbuni
- suferi în tăcere

26. Care a fost cea mai gravă pedeapsă?

.....

27. Ți se întâmplă frecvent să fii bătut de unul din frați?

- Da \longrightarrow 28. În ce condiții?
- Nu
- Nu am frați/surori

.....

29. Dar tu ți-ai bătut vreunul din frați?

- Da
- Nu
- Nu am frați/surori

30. Cât de des se întâmplă ca în familia ta să fie:

	Des	Rar	Niciodată
30.a. Ceartă	1	2	3
30.b. Bătaie	1	2	3
30.c. Consum excesiv de alcool/beție	1	2	3

31. Cât de des trebuie să renunți la timpul tău liber pentru:

	Zilnic	Săptămânal	Foarte rar	Niciodată
31.a. A face curat în casă	1	2	3	4
31.b. A găti	1	2	3	4
31.c. A spăla	1	2	3	4
31.d. A avea grijă de frații mai mici	1	2	3	4
31.e. A munci pentru bani	1	2	3	4
31.f. A cerși	1	2	3	4

32. Există persoane care au încercat:

	Da	Cine au fost acele persoane (rude, colegi, vecini, cunoștințe, necunoscuți)	Nu
32.a. să te lovească	1	2
32.b. să te umilească	1	2
32.c. să te amenințe	1	2
32.d. să te jefuiască	1	2
32.e. să te oblige să faci ceva împotriva dorinței tale	1	2

33. Ți s-a întâmplat vreodată:

	Da	Nu
33.a. Să fii obligat să te dezbraci în fața altora	1	2
33.b. Să fii obligat să te lași mângâiat pe părțile intime ale corpului	1	2
33.c. Să fii obligat să ai contact sexual fără s-o dorești	1	2

35. Dacă da, unde s-au întâmplat aceste lucruri:

	Da	Nu
35.a. acasă	1	2
35.b. la școală	1	2
35.c. la discotecă	1	2
35.d. acasă la prieteni/cunoștințe	1	2
35.e. pe stradă	1	2
35.f. alt loc. Care?	1	2

36. Ce crezi că ar trebui făcut ca astfel de lucruri să nu se întâmple nici unui copil?

.....

.....

.....

37. În general, cum te simți la școală?

- a. speriat
- b. vesel
- c. îngrijorat
- d. timid
- e. nesigur
- f. încordat
- g. trist
- h. indiferent
- i. emoționat
- j. altfel

38. Cu cine îți petreci timpul în recreații?

- a. Cu mai mulți colegi
- b. Doar cu un singur coleg
- c. Cu nimeni

39. Ți s-a întâmplat ca la școală să:

	Des	Rar	Niciodată
39.a. Să fii jignit/insultat	1	2	3
39.b. Să fii bătut	1	2	3
39.c. Să fii amenințat	1	2	3
39.d. Sa fii furat (să ți se ia banii sau alte lucruri)	1	2	3

40. Când ai o greutate la școală, o situație mai dificilă, cine te ajută mai des?

1. Colegii
2. Dirigintele
3. Alte cadre didactice

4. Psihologul sau consilierul școlar
5. Altcineva. Cine?

41. Ce fac profesorii atunci când greșești ceva?

	Des	Rar	Niciodată
41.a. Te bat	1	2	3
41.b. Te ceartă, te jignesc	1	2	3
42.c. Te sfătuiește cum să faci ca să nu mai greșești	1	2	3
41.d. Ți interzic unele lucruri care îți plac	1	2	3
41.e. Alte pedepse. Care?	1	2	3

42. Ce ne poți spune despre prietenii tăi?

- a. nu am
- b. am puțini prieteni
- c. am mulți prieteni

43. Dacă ai prieteni, scrie

3 lucruri care îți plac la ei:

.....

3 lucruri care nu îți plac la ei:

.....

44. Cum îți petreci timpul liber?

	Des	Rar	Niciodată
44.a. Citesc	1	2	3
44.b. Mă uit la televizor	1	2	3
44.c. Mă joc la calculator	1	2	3
44.d. Mă duc la Internet Cafe	1	2	3
44.e. Fac sport	1	2	3
44.f. Mă întâlnesc cu prietenii	1	2	3
44.g. Altfel. Cum?	1	2	3

45. Cum ți-ar plăcea să-ți petreci timpul liber?

.....

46. De obicei, cine decide cum îți petreci timpul liber?

- a. doar părinții
- b. eu, dar trebuie să am și acordul părinților
- c. numai eu
- d. altcineva

47. Dacă te întâlnești cu prietenii, cum vă petreceți timpul liber?
- stăm de vorbă în fața blocului
 - ne plimbăm prin parc, prin oraș
 - mergem la cumpărături
 - mergem în baruri, terase, discoteci
 - mergem la petreceri
 - sport (fortbal, baschet etc.)
 - jucăm diverse jocuri
 - excursii, tabere
 - ne petrecem timpul pe internet (jocuri, chat)
 - Altfel. Cum?

48. S-a întâmplat vreodată ca vreunul dintre prietenii tăi:

	Des	Rar	Niciodată
48.a. Să te jignească/insulte	1	2	3
48.b. Să te bată	1	2	3
48.c. Să te amenințe	1	2	3
48.d. Să te excludă din grup	1	2	3

În încheiere te rugăm să ne dai câteva date despre tine:

49. Vârsta ani

50. În ce clasă ești?

51. Sexul 1. Masculin 2. Feminin

52. Locuiești împreună cu părinții?

- Da, cu amândoi părinții
- Numai cu un părinte
- Cu un părinte natural și cu unul vitreg
- Nu stai cu părinții, ci cu alte rude. Care?

53. Cu ce se ocupă mama

54. Cu ce se ocupă tatăl

55. Ce ți-ai dori să devii când vei crește?

.....

51. Câți frați ai?

- niciunul
- unul
- doi
- trei
- mai mult de trei

Cod chestionar _____

CHESTIONAR PENTRU PĂRINȚI

1. Care este gradul de rudenie cu copilul?

- a. mamă
- b. tată
- c. bunic/bunică
- d. unchi/mătușă
- e. frate/soră mai mare
- f. altă rudă. Care?

2. Din câte persoane este formată familia dumneavoastră?

.....

3. Vă rugăm să ne oferiți câteva informații despre fiecare membru al familiei dumneavoastră, în funcție de gradul de rudenie cu copilul (completați conform exemplului de pe primul rând):

Nr. Crt.	Grad de rudenie cu copilul	Sex	Vârstă	Ocupație	Studii	Etnie / naționalitate
	<i>mama</i>	<i>F</i>	<i>38</i>	<i>coafeză</i>	<i>școală profesională</i>	<i>română</i>
1.						
2.						
3.						
4.						
5.						
6.						
7.						
8.						
9.						
10.						

4. Locuința dumneavoastră este:

- a. casă individuală
- b. în clădire tip vila sau cu mai multe apartament
- c. în bloc
- d. altfel. Care?

5. Locuința dumneavoastră este:
- proprietatea dumneavoastră/a familiei
 - închiriată de la stat
 - închiriată de la particular
 - locuință de serviciu
 - altă situație. Care?
6. Câte camere are locuința dumneavoastră?
7. Cu aproximație, care au fost veniturile familiei dumneavoastră luna trecută?
..... lei
8. Cum apreciați veniturile familiei dumneavoastră, comparativ cu necesitățile?
- nu ne ajung nici pentru strictul necesar
 - ne ajung doar pentru strictul necesar
 - ne ajung pentru un trai decent
 - ne permitem cumpărarea unor obiecte mai scumpe, dar cu eforturi
 - reușim să avem tot ce ne trebuie
9. În familia dumneavoastră există vreun membru care suferă de o boală cronică?
- Da → 9.1. Ce boală?
9.2. Ce grad de rudenie are cu copilul?
 - Nu
10. Cât de des se întâmplă ca în familia dumneavoastră să fie:

	Des	Rar	Niciodată
10.a. Ceartă	1	2	3
10.b. Bătaie	1	2	3
10.c. Consum excesiv de alcool/beție	1	2	3

11. Ne puteți spune de cine din familia dumneavoastră este mai apropiat copilul:

	nimeni	mama	tata	bunicii	frații	Altcineva Cine?
11.a. Cu cine petrece timpul (joacă, plimbări, filme, spectacole)	1	2	3	4	5	6
11.b. Cine îl mângâie când are o durere	1	2	3	4	5	6
11.c. Cine îl ascultă și îl ajută când are o problemă	1	2	3	4	5	6
11.d. De cine se simte cel mai aproape sufletește	1	2	3	4	5	6

12. Cât de mult îl supravegheați pe copilul dumneavoastră?

- a. Știu întotdeauna ce face
- b. Probabil face și lucruri despre care nu am aflat
- c. Nu îl întreb niciodată ce face

13. Cine se ocupă cel mai mult de copil?

- f. Mama
- g. Tata
- h. Amândoi părinții, în mod egal
- i. Bunicii
- j. Alte rude. Care?

14. Când greșește, când face ceva ce nu avea voie, îl pedepsiți?

- a. Da
- b. Nu

15. Ce fel de pedepse primește?

	Des	Rar	Niciodată
15.a. Este certat	1	2	3
15.b. I se interzic anumite lucruri care îi plac (să se întâlnească cu prietenii, să se uite la televizor, să se joace la calculator etc.)	1	2	3
15.c. Este închis într-o cameră singur	1	2	3
15.d. Este închis într-un loc întunecos	1	2	3
15.e. Nu i se mai dă mâncare	1	2	3
15.f. I se vorbește urât, este înjurat	1	2	3
15.g. Este pedepsit să stea în genunchi	1	2	3
15.h. Este bătut cu palma	1	2	3
15.i. Este bătut cu cureaua sau alte obiecte	1	2	3
15.i. Este ars cu obiecte fierbinți (țigara, fierul de călcat etc.)	1	2	3
15.j. Este lovit cu capul de pereți sau alte obiecte dure	1	2	3

16. Care a fost cea mai gravă pedeapsă care i s-a dat?

.....
.....

17. În mod obișnuit, care membru al familiei aplică pedepsele?

- a. Mama
- b. Tata
- c. Amândoi părinții, în mod egal
- d. Bunicii
- e. Alte rude. Care?

18. În general, copilul dumneavoastră este cuminte?

- a. Da
- b. Nu

19. Ce înseamnă a fi un copil cuminte?

.....

.....

.....

20. Copilului dumneavoastră i s-a întâmplat vreodată:

	Nu	Da	Cine au fost acele persoane (rude, colegi, vecini, cunoștințe, necunoscuți)	Unde s-au întâmplat acestea? 1=acasă 2=la școală 3=în discotecă 4= acasă la prieteni/cunoștințe 5= pe stradă 6=alt loc
20.a. să fie lovit	1	2	
20.b. să fie umilit	1	2	
20.c. să fie amenințat	1	2	
20.d. să fie furat sau jefuit	1	2	
20.e. să fie obligat să facă ceva împotriva dorinței lui	1	2	
20.f. să fie abuzat sexual	1	2	

21. Ce credeți că ar trebui făcut ca astfel de lucruri să nu se întâmple nici unui copil?

.....

.....

.....

22. Cum apreciați siguranța copilului când se află:

	Nu există pericole	Există unele pericole	Există multe pericole
La școală	1	2	3
Pe stradă	1	2	3
În discoteci, baruri	1	2	3
Acasă la prieteni/cunoștințe	1	2	3
În excursii, tabere	1	2	3
Cluburi sportive sau artistice	1	2	3

23. Cât de bine vă înțelegeți cu copilul dumneavoastră?

- a. foarte bine
- b. bine
- c. nici bine, nici prost
- d. prost
- e. foarte prost

24. Ce dorește copilul dumneavoastră să devină?

.....

GHID DE INTERVIU PENTRU PROFESORI

1. Ce inseamna abuzul asupra copilului? *Dar neglijarea?*
 2. Aveți cunoștință de cazuri printre elevii dumneavoastră care au fost supusi unor comportamente neadecvate, abuzive sau neglijării în cadrul familiei? *Descrieți situația acestora.*
 3. Dacă, da cunoașteți și puteți menționa ce măsuri au fost luate?
(măsuri ale poliției, ale direcției pentru protecția copilului, ale școlii)
 4. Ce consecințe au avut asupra copiilor abuzurile la care v-ați referit? (fizice, psihice, performanțe școlare, comportament, relaționare etc.)
 5. Ce credeți că ar trebui făcut pentru a preveni/reduce efectele acestor abuzuri, comportamente neadecvate?
-

6. Aveți cunoștință de cazuri de violență sau alte tipuri de abuz **în școală**, ale căror victime au fost elevii dumneavoastră?

- *Ce tip de abuz?*
- *Cine sunt cei implicați?*
- *Ce tipuri de măsuri au fost luate?*

7. Care credeți că sunt cauzele acestor comportamente în școală?

8. Cunoașteți cazuri de copii abuzați **în afara familiei sau școlii**?

- *Unde au avut loc?*
- *Ce tipuri de abuz?*
- *Cine sunt cei implicați?*
- *Ce măsuri au fost luate?*

9. Cum apreciați siguranța copiilor în ziua de azi?

- *in familie*
- *la școală*
- *pe stradă*
- *cu grupul de prieteni*
- *în alte locuri frecventate de copii*

10. Din punctul dumneavoastră de vedere, care este cel mai nesigur mediu pentru copii?

11. Care ar trebui să fie rolul școlii în efortul colectiv de a preveni aceste comportamente? Ce măsuri ar putea fi luate la nivelul școlii?
